

**Strategija za prevenciju i borbu protiv
nasilja u porodici 2024-2027.**

Sarajevo, 2023. godine

Sadržaj

I.	Uvod	4
II.	Metodologija izrade Strategije	4
III.	Usklađenost sa drugim relevantnim dokumentima	6
IV.	Strateška platforma	7
4.1.	Situaciona analiza (izvod)	7
4.1.1.	Prevenција nasilja u porodici	8
4.1.1.1.	Faktori rizika za nasilje u porodici	8
4.1.1.2.	Okvir za preventivno djelovanje	10
4.1.2.	Zaštita žrtava nasilja u porodici	13
4.1.2.1.	Zaštitne mjere.....	13
4.1.2.2.	Socijalna zaštita	14
4.1.2.3.	Zdravstvena zaštita	15
4.1.2.4.	Besplatna pravna pomoć.....	16
4.1.2.5.	Sigurne kuće	17
4.1.2.6.	Ostali servisi.....	19
4.1.3.	Istražne i pravosudne radnje	20
4.1.3.1.	Postupak zaštite u slučajevima nasilja u porodici.....	20
4.1.3.2.	Koordinacija.....	23
V.	Vizija Strategije	24
VI.	SWOT analiza	24
VII.	Strateški cilj: Smanjiti nasilje u porodici	25
7.1.	Prioritet 1: Poboľšati sistemsku prevenciju nasilja u porodici.....	25
7.1.1.	Mjera: Promocija tolerancije, nenasilja i rodne ravnopravnosti u porodici i društvu	26
7.1.2.	Mjera: Razvijati mehanizme ranog prepoznavanja nasilja i otklanjanja faktora rizika za nasilje u porodici	27
7.1.3.	Mjera: Unaprijediti proces praćenja primjene propisa i usklađivanja sa stvarnim potrebama.....	28
7.2.	Prioritet 2: Unaprijediti sistem sveobuhvatne i efikasne zaštite žrtava nasilja u porodici	28
7.2.1.	Mjera: Unapređenje zaštite žrtava nasilja	29
7.2.2.	Mjera: Unapređenje podrške žrtvama nasilja	29
7.2.3.	Mjera: Unapređenje rada sa počiniocima nasilja u porodici.....	30
7.3.	Prioritet 3: Unaprijediti istražne i pravosudne radnje u slučajevima nasilja u porodici.....	31
7.3.1.	Mjera: Poboľšati uvjete za žrtve nasilja, djecu žrtava i svjedoke tokom istražnih i pravosudnih radnji.....	32
7.3.2.	Mjera: Poboľšati efikasnost rada službenih lica u slučajevima nasilja u porodici.....	33
VIII.	Indikativni finansijski okvir	34
IX.	Evaluacija, implementacija, monitoring i izvještavanje	35
9.1.	Evaluacija	35
9.2.	Implementacija.....	35
9.3.	Monitoring i izvještavanje	36
X.	Sažeti pregled strateškog dokumenta	37
XI.	Sažeti pregled mjera	40

Lista skraćenica

BHEVAL - Udruženje Evaluatora u Bosni i Hercegovini

CEDAW - Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena

CEST – Centar za edukaciju sudija i tužilaca

DOB - Dokument okvirnog budžeta

Ex-ante evaluacija - Evaluacija koja se radi u fazi izrade strateških dokumenata, prije usvajanja

FMON - Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke

FMP - Federalno ministarstvo pravde

FMRSP - Federalno ministarstvo rada i socijalne politike

FMUP – Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova

FMZ – Federalno ministarstvo zdravstva

FZZPR - Federalni zavod za programiranje razvoja

FZZZ – Federalni zavod za zapošljavanje

GCFBIH - Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine

GREVIO - Grupa eksperata Vijeća Evrope za borbu i sprječavanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici

IPB - Individualni plan brige za učenika

IPP - Individualni plan podrške učeniku

Istanbulska konvencija - Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

OSCE – Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi

SOP – Standardne operativne procedure

UNWOMEN - Entitet Ujedinjenih nacija posvećen rodnoj ravnopravnosti i osnaživanju žena

VSTV - Visoko sudsko i tužilačko vijeće

I. Uvod

Nasilje u porodici prisutno je u svim zemljama svijeta, bez obzira na njihovo uređenje, ekonomsku snagu ili kulturu. Ono nije izolirani, pojedinačan događaj, već najčešće naučeni, transgeneracijski prenosiv obrazac ponašanja. Imajući u vidu navedeno, odgovarajućim preventivnim djelovanjem moguće je utjecati na promjenu društvenih navika i osigurati prekid prenošenja nasilnih obrazaca ponašanja u društvu. Ono što razlikuje pojedine društvene zajednice je nivo stanja svijesti o nasilju kao neprihvatljivom obliku ponašanja, te nivo odgovora na nasilje kada se ono desi.

Bosna i Hercegovina je jedna od zemalja koja ima kontinuitet rada na prevenciji nasilja, unapređenju sistema djelovanja i zaštite, te strateškom i sveobuhvatnom pristupu u ovoj oblasti. Navedeno potvrđuje i prihvatanje međunarodnih standarda, kontinuirana provedba domaćeg i međunarodnog okvira kroz implementaciju strateških dokumenata u vezi sa nasiljem nad ženama, nasiljem u porodici i povezivanje ove oblasti sa drugim razvojnim procesima. Naime, održivost strateškog planiranja u oblasti prevencije i borbe protiv nasilja u porodici garantirana je Članom 36. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici („Službene novine Federacije BiH“, br. 20/13 i 75/21) kojim je predviđeno da Vlada Federacije BiH donosi strategiju za prevenciju nasilja u porodici u kojoj će se definirati ciljevi za prevenciju/suzbijanje nasilja u porodici. U vezi s tim, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je od 2013. godine u kontinuitetu realizirala strateške dokumente, usvajala godišnje izvještaje i akcione planove, te donosila zaključke kojima su nadležne institucije preuzimale obavezu planiranja i realizacije planiranih aktivnosti. Vlada Federacije BiH je, na 243. sjednici, održanoj 12.11.2020. godine, tačkom 4. Zaključka, zadužila Gender Centar Federacije BiH da pokrene aktivnosti propisane Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 32/17) radi pripreme nove sedmogodišnje strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici. Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH je u Članu 17. predviđeno donošenje sektorskih strategija, tako da Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici predstavlja sektorsku strategiju kojom se postižu ciljevi Strategije razvoja Federacije BiH.

II. Metodologija izrade Strategije

Vlada Federacije BiH je tačkom 4. Odluke sa 256. sjednice održane 18.02.2021. godine definirala da je nosilac izrade Strategije Gender Centar Federacije BiH, koji koordinira i vodi proces izrade Strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2021-2027., uz učešće Federalnog zavoda za programiranje razvoja. Učesnici u procesu izrade Strategije su nadležne institucije Federacije BiH, kantona i jedinica lokalne samouprave, te relevantni partneri, kako bi se optimalno reflektirale potrebe prevencije i borbe protiv nasilja u porodici svih nivoa vlasti u Federaciji. U skladu sa Odlukom, Gender Centar je primjenom otvorene metode koordinacije i poštujući

princip horizontalne i vertikalne koordinacije, formirao radna tijela za učešće u izradi Strategije, čime je osigurano uključivanje zainteresiranih strana u svim fazama procesa izrade Strategije. Sam proces obuhvata usaglašavanje i komplementarnost razvojnih pravaca i strateških ciljeva sa strateškim ciljevima iz Strategije razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021-2027., dokumenata relevantnih za proces integracije BiH u Evropsku uniju i drugih međunarodno preuzetih obaveza BiH.

Gender Centar Federacije BiH je u skladu sa Članom 30. Zakona o razvojnom planiranju proveo Evaluaciju implementacije Strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici koja je implementirana u periodu od 2013. do 2020. godine, te je pripremio Metodologiju za izradu novog sedmogodišnjeg strateškog dokumenta. U skladu sa Metodologijom, a prema Odluci Vlade Federacije BiH, Gender Centar Federacije BiH je formirao Izvršni tim za izradu Strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici sastavljen od predstavnika/ca nadležnih institucija, s ciljem operativne koordinacije izrade tehničkih elemenata, osiguranja kvaliteta procesa i rezultata u svim fazama izrade Strategije (sedam članova/ica). Formirana je Tematska grupa za izradu Strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici, sastavljena od eksperata/ica koji praktično rade na poslovima prevencije, zaštite i postupanja u slučajevima nasilja u porodici (11 članova/ica). Također, formirana je i Partnerska grupa za konsultacije u procesu izrade Strategije sastavljena od predstavnika/ca kantonalnih vlada, nadležnih institucija, relevantnih nevladinih organizacija i drugih zainteresiranih strana (25 članova/ica). Svrha Partnerske grupe za konsultacije je osiguranje vertikalne i horizontalne koordinacije procesa izrade Strategije, kako bi se osiguralo harmonizirano učešće svih institucionalnih i socio-ekonomskih aktera.

S ciljem izrade Strategije, održano je ukupno sedam sastanaka imenovanih radnih tijela, te niz pojedinačnih konsultativnih i operativnih sastanaka. Provedene su javne konsultacije putem organizacije javnih rasprava u sjedištima svih deset kantona u periodu od 6. do 17. decembra 2021. godine na kojima je sudjelovala 121 osoba. Također, radni tekst Strategije postavljen je na web stranici Gender Centra Federacije BiH. Zainteresiranim javnostima je omogućeno da elektronskim ili pismenim putem dostave komentare, u periodu od 01. do 31. decembra 2022. godine. Radni tekst Strategije dostavljen je i svim predstavnicima zainteresiranih strana i učesnicima radnih tijela. Nezavisni evaluator proveo je ex-ante evaluaciju nove sedmogodišnje strategije, te je u aprilu 2022. godine pripremljen Izvještaj o ex-ante evaluaciji. Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je donijela Zaključak o usvajanju Strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2021.- 2027. („Službene novine Federacije BiH“, broj 7/23) i uputila Strategiju u parlamentarnu proceduru. Zaključkom Vlade broj: 661/2023 od 04.05.2023. godine, Premijer Federacije Bosne i Hercegovine aktom broj: 03-02-531/2023 od 04.05.2023. povukao je iz parlamentarne procedure Strategiju za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2021.-2027. Vlada Federacije Bosne i Hercegovine na svojoj 10. sjednici održanoj 02.08.2023. godine donijela je Zaključak kojim je zadužila Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine da zajedno sa Izvršnim timom za izradu Strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2021.-2027. ažurira Strategiju za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici za novi vremenski okvir 2024.-2027.

III. Usklađenost sa drugim relevantnim dokumentima

Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2024-2027. povezana je sa Strategijom razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021-2027., posebno u dijelu Prioriteta 2.3., u dijelu mjere 2.3.4. Promovirati toleranciju, nenasilje i rodnu ravnopravnost u porodici i društvu direktno, ali i u okviru drugih prioriteta i mjera indirektno. Također, Strategijom se realiziraju i obaveze prema Konvenciji Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici - Istanbulska konvencija¹, koju je Bosna i Hercegovina ratificirala i kao država preuzela obavezu da osigura uvjete za sprečavanje nasilja, provođenje istrage, kažnjavanje počinioca nasilja i osiguranje uvjeta za reparacije žrtvama nasilja. Bosna i Hercegovina je samim tim preuzela i odgovornost za nepostupanje u slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici, ukoliko kao država ne osigura uvjete za implementaciju obaveza preuzetih iz Konvencije. Važan dokument u ovoj oblasti je i Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena - CEDAW² koja predstavlja međunarodnopravni instrument u borbi protiv diskriminacije na osnovu spola. Konvencija je sastavni dio Ustava Bosne i Hercegovine Aneks I³ čime se primjenjuje direktno i ima prioritet nad državnim zakonima. Strategija predstavlja važan dokument i u dostizanju Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini, a posebno Podcilja 16.1: „Značajno smanjiti sve oblike nasilja i s njima povezane stope smrtnih slučajeva“. Naime, Bosna i Hercegovina se ujedno, sa 192 države članice Ujedinjenih nacija, obavezala da će provesti Agendu 2030 za održivi razvoj, koja se sastoji od 17 ciljeva i 169 podciljeva. Također, u Bosni i Hercegovini je u 2021. godini Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, kao i entitetske vlade i vlade Brčko distrikta, usvojili su Okvir za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u BiH kojim su globalni Ciljevi održivog razvoja prilagođeni lokalnom kontekstu. Okvirom se promovira i princip „Niko ne smije biti izostavljen“ koji ima za cilj da ranjive kategorije društva budu prepoznate i uključe se u sve politike. Upravo se ovom strategijom fokusira na jednu specifičnu kategoriju stanovništva koja se susreće sa nasiljem u porodici, čime Federacija BiH daje značajan doprinos implementaciji Okvira i Ciljeva održivog razvoja.

¹ Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici - Istanbulska konvencija („Službeni glasnik BiH“, broj 19/13). Nakon evaluacijske posjete Grupe eksperata Vijeća Evrope za borbu i sprječavanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici (GREVIO) usvojen je Izvještaj za Bosnu i Hercegovinu o zakonodavnim i drugim mjerama poduzetim za provedbu odredbi Konvencije Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija) koji je usvojen na 27. sastanku GREVIO komiteta održanog 20.-24.06.2022. godine. Komitet potpisnica Konvencije Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija) je 6.12.2022. godine usvojio, a 12.12.2022. godine objavio Preporuke o implementaciji Istanbulske konvencije.

² Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena - CEDAW (Res 34/180) usvojena je na Generalnoj skupštini Ujedinjenih naroda 18. decembra 1979. godine kao prvi sveobuhvatni međunarodno priznati dokument o pravima žena. Na snagu je stupila, kao međunarodni ugovor, 03. septembra 1981. godine, nakon što ju je ratificiralo dvadeset zemalja. Trenutno, 187 zemalja članica Ujedinjenih naroda pristupilo je Konvenciji, a među njima je i Bosna i Hercegovina.

³ http://www.ccbh.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf

IV. Strateška platforma

Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine, Članom II A. 2. i Amandmanom V utvrđeno je da će Federacija BiH osigurati primjenu najvišeg nivoa međunarodno priznatih prava i sloboda. Federacija Bosne i Hercegovine obavezna je da poštuje niz međunarodnopravnih dokumenata iz oblasti ljudskih prava, kojima se zabranjuje nasilje u javnom i privatnom životu, a time i nasilje u porodici. Dokumenti domaćeg i međunarodnopravnog karaktera obavezuju državu Bosnu i Hercegovinu, pa tako i njene entitete, na preduzimanje svih raspoloživih mjera kako bi se spriječilo nasilje u porodici, žrtve zaštitile u najvećoj mogućoj mjeri, a počinioci primjereno kaznili, uz osiguranje određenih programa za rad sa osobama koje su počinile nasilje.

Bosna i Hercegovina je ratificirala Konvenciju Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici - Istanbulska konvencija⁴, čime je kao država preuzela obavezu da osigura uvjete za sprečavanje nasilja, provođenje istrage, kažnjavanje počinioca nasilja i osiguranje uvjeta za reparaciju žrtvama nasilja. Bosna i Hercegovina je samim tim preuzela i odgovornost za nepostupanje u slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici, ukoliko kao država ne osigura uvjete za implementaciju obaveza preuzetih iz Konvencije. Bosna i Hercegovina je također ratificirala Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena - CEDAW⁵ i ona je sastavni dio Ustava Bosne i Hercegovine, te su samim tim odredbe ove konvencije obavezujuće. Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, kao oblik diskriminacije, prepoznaje se i nasilje po osnovu spola⁶. Nasilje u porodici, kao krivično djelo, definirano je Članom 222. Krivičnog zakona⁷, te su predviđene sankcije za počinioce nasilja. Također, posebnim propisom, odnosno Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici⁸, definirani su mehanizmi zaštite žrtava nasilja u porodici. Imajući u vidu navedeno, osiguran je mehanizam za kontinuirano djelovanje i unapređenje sveobuhvatnog multisektorskog djelovanja koje podrazumijeva kako koordinaciju i unapređenje pravnog okvira, tako i postupanje pravosuđa, policije, zdravstvenog, obrazovnog i sistema socijalne zaštite, ali i drugih servisa podrške što uključuje pravnu pomoć, smještaj u sigurne kuće, SOS telefonske linije, ulogu nevladinih organizacija i slično.

4.1. Situaciona analiza (izvod)

Kako bi se sagledala cjelokupna situacija u praksi, slijedi kratki pregled stanja prema oblastima koje obuhvataju cjelokupan sistem djelovanja i to: prevencija nasilja u porodici, zaštita žrtava nasilja u porodici, te istražne i pravosudne radnje.

⁴ Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici - Istanbulska konvencija („Službeni glasnik BiH“, broj 19/13).

⁵ Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena - CEDAW (Res 34/180)

⁶ Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, („Službeni glasnik BiH“, broj 32/10)

⁷ Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 i 75/17),

⁸ Zakon o zaštiti od nasilja u porodici („Službene novine Federacije BiH, br. 20/13 i 75/21)

4.1.1. Prevensija nasilja u porodici

Promjena društvene svijesti zahtijeva promjenu individualnih obrazaca ponašanja, koji opet zahtijevaju društveni odgovor kako bi se prevenirali obrasci ponašanja koji dovode do nasilja u društvu, odnosno nasilja u porodici. Prevensija obuhvata promotivne kampanje, programe obrazovanja, podrške ekonomskom osnaživanju, obuke profesionalaca koji se susreću sa problemom nasilja u porodici, kao i rad sa počiniocima nasilja u porodici. Također, definiranjem faktora rizika za nasilje u porodici, te djelovanjem na pojedine pojave koje doprinose razvoju nasilnih obrazaca ponašanja, moguće je dugoročno djelovati na društvene promjene koje bi dovele do društva sa nultom tolerancijom na nasilje u porodici.

4.1.1.1. Faktori rizika za nasilje u porodici

Naučne spoznaje o fenomenu nasilja u porodici, kreću se od jednostavnih, monofaktorskih ka složenijim, multifaktorskim obrazloženjima. Dakle, riječ je o kompleksnoj pojavi čije se postojanje može objasniti samo složenom interakcijom faktora ličnosti (na nivou žrtve i počinioca, gdje su vidljive bolesti ovisnosti i druga individualna obilježja), faktora na porodičnom nivou (funkcioniranje porodičnog sistema, veze, odnosa i komunikacije, itd.) i faktora na socio-kulturnom nivou (kulturne norme i vrijednosti poput prihvatljivosti i tolerancije na nasilje općenito, patrijarhalne vrijednosti, i sl.). Promjena društvenih normi zahtijeva promjenu individualnih obrazaca ponašanja. Međutim, iako promjena navika i individualna spoznaja zahtijeva vrijeme, za slučajeve koji nisu psihopatološki moguće je definirati faktore rizika. Osobe koje su evidentirane kao žrtve nasilja u porodici su u 13,47% slučajeva bile izložene nasilju u djetinjstvu, a u 15,8% slučajeva su svjedočile nasilju u djetinjstvu. Osobe koje su evidentirane kao počinioci nasilja u porodici su u 21,97% slučajeva bili izloženi nasilju tokom djetinjstva, a u 23,93% slučajeva su svjedočili nasilju tokom djetinjstva⁹. Zloupotreba alkohola je registrovana kod 42,72% osoba koje su počinile nasilje u porodici, zloupotreba opojnih droga je registrovana kod 14,81% slučajeva, a ovisnost o kocki i igrama na sreću je registrovana kod 10,88% slučajeva nasilja u porodici¹⁰. Žene čiji intimni partneri imaju problema sa konzumacijom alkohola ili droga češće su žrtve nasilja počinjenog od intimnog partnera¹¹. Također, liječenje od bolesti ovisnosti je preduvjet za rad sa počiniocima nasilja u porodici, jer nasilne obrasce ponašanja nije moguće promijeniti ukoliko se počinioci nasilja najprije ne izliječe od bolesti ovisnosti¹².

Osobe sa nižim stepenom obrazovnog statusa su pod značajno većim rizikom da budu, kako žrtve, tako i počinioci nasilja u porodici. Naime, kada je riječ o registriranim slučajevima nasilja u porodici, među žrtvama se nalazi samo 13,47% osoba sa visokim

⁹ Kovač, R., Hrnčić, Z., Pilav, A., Poturković, M., Memić, F., Avdukić, N. i Balavac, M. (2018): Impact Evaluation of Mandatory Protective Measures on Domestic Violence, Evaluation Society in Bosnia and Herzegovina, USMEASURE, Sarajevo, str. 31.

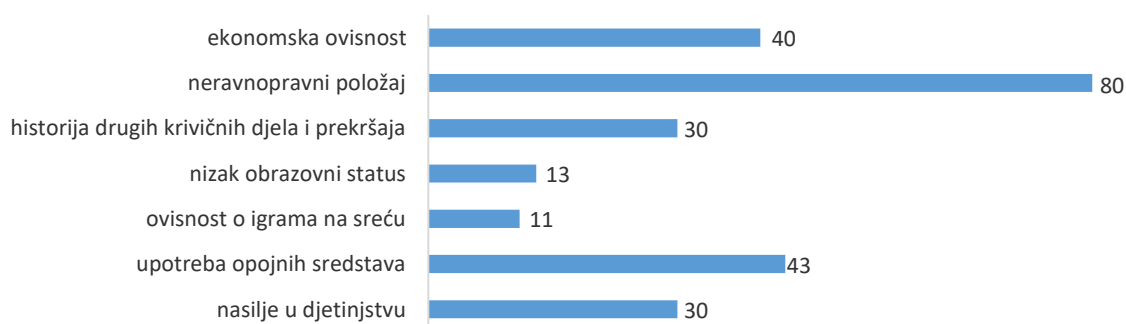
¹⁰ Kovač, R., Hrnčić, Z., Pilav, A., Poturković, M., Memić, F., Avdukić, N. i Balavac, M. (2018): Impact Evaluation of Mandatory Protective Measures on Domestic Violence, Evaluation Society in Bosnia and Herzegovina, USMEASURE, Sarajevo, str. 27.

¹¹ OSCE (2019). Dobrobit i sigurnost žena. Istraživanje o nasilju nad ženama u Bosni i Hercegovini, OSCE, str. 3.

¹² Ganley, A. L. (1998). Understanding domestic violence. In C. Warshaw & A. L. Ganley (Eds.), Improving the health care response to domestic violence: A resource manual for health care providers. San Francisco: Family Violence Prevention Fund, str. 372.

školskim stepenom obrazovanja (fakultet, master ili doktorat), a među osobama koje su počinile nasilje u porodici je 11,07% osoba sa visokim školskim stepenom obrazovanja (fakultet, master ili doktorat), dok su ostali sa nižim stepenom obrazovanja¹³. Žene nižeg obrazovnog statusa češće su iskusile neki od oblika nasilja u odnosu na one sa višim obrazovnim statusom¹⁴.

Grafikon 1: Faktori rizika za nasilje u porodici

Istraživanje o utjecaju provedbe zaštitnih mjera definiranih Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici je pokazalo da 29,21% žrtava i 28,32% počinitelaca nasilja nikad nije bilo zaposleno¹⁵. Također, kod osoba koje su počinile nasilje u porodici u 26,16% slučajeva registrovan je i neki od drugih oblika krivičnih djela osim nasilja u porodici, a u 30,06% i neki od oblika prekršaja. Prema Istraživanju o dobrobiti i sigurnosti žena u BiH, žene slabijeg materijalnog stanja češće su iskusile neki od oblika nasilja počinjen od intimnog partnera u odnosu na one boljeg materijalnog stanja¹⁶.

Nasilje u porodici nesrazmjerno pogađa žene, što ukazuje na društvene okolnosti koje dovode žene u situaciju da budu pod rizikom od nasilja u porodici¹⁷. Žene imaju veću šansu da budu povrijeđene, kao rezultat nasilja, te deset puta veću šansu da budu ubijene, kao rezultat nasilja, nego muškarci (32,7% u odnosu na 3,1%). Istraživanje OSCE-a iz 2019. godine je pokazalo da je 48% žena tokom života doživjelo neki od oblika nasilja, a 19% žena tokom posljednjih godinu dana¹⁸. Istraživanje o utjecaju primjene zaštitnih mjera je pokazalo da su nasilnici u 51,08% slučajeva bračni partneri, u 10,3% slučajeva bivši bračni partneri. Međutim, u 16,26% slučajeva počinitelj je sin, u 6,5% slučajeva otac, u 2,72% slučajeva brat, ali su u određenoj mjeri počinioci nasilja unuke i unuci. U vezi s tim, iako su i dalje počinioci nasilja najčešće osobe muškog spola, a žrtve nasilja osobe ženskog spola, primjetan je porast i drugih odnosa, jer je u porastu i nasilje koje su počinile mlade osobe prema starijima. Također, djeca su kao žrtve nasilja prepoznata u 7% prijavljenih slučajeva nasilja u porodici, u 52% slučajeva su svjedočili nasilju, a u samo 11% od tih slučajeva su prepoznate kao osobe koje su štice zaštitnim mjerama.

¹³ Kovač, R., Hrnčić, Z., Pilav, A., Poturković, M., Memić, F., Avdukić, N. i Balavac, M. (2018): Impact Evaluation of Mandatory Protective Measures on Domestic Violence, Evaluation Society in Bosnia and Herzegovina, USMEASURE, Sarajevo, str. 24.

¹⁴ OSCE (2019). Dobrobit i sigurnost žena. Istraživanje o nasilju nad ženama u Bosni i Hercegovini, OSCE, str. 63.

¹⁵ Kovač, R., Hrnčić, Z., Pilav, A., Poturković, M., Memić, F., Avdukić, N. i Balavac, M. (2018): Impact Evaluation of Mandatory Protective Measures on Domestic Violence, Evaluation Society in Bosnia and Herzegovina, USMEASURE, Sarajevo, str. 26.

¹⁶ OSCE (2019). Dobrobit i sigurnost žena. Istraživanje o nasilju nad ženama u Bosni i Hercegovini, OSCE, str. 63.

¹⁷ Daisy, N.V., & Hien, D.A. (2014). The Role of Dissociation in the Cycle of Violence. Journal of Family Violence, 29(2), 99–107.

¹⁸ OSCE (2019). Dobrobit i sigurnost žena. Istraživanje o nasilju nad ženama u Bosni i Hercegovini, OSCE.

Imajući u vidu navedeno, prevencija nasilja u porodici zahtijeva rano prepoznavanje i prevenciju nasilja u djetinjstvu, povećan obuhvat obrazovanja, ekonomsko osnaživanje, jačanje društvene svijesti, prevenciju drugih oblika krivičnih djela i prekršaja, te rano prepoznavanje i liječenje bolesti ovisnosti.

4.1.1.2. Okvir za preventivno djelovanje

Preventivno djelovanje u oblasti nasilja u porodici potrebno je početi što ranije, jer se stavovi, uvjerenja i obrasci ponašanja formiraju od najranije životne dobi. U vezi s tim, najveći utjecaj na kasnije ponašanje, ali i najveću odgovornost u odgoju i obrazovanju djeteta, osim roditelja, imaju odgojno-obrazovne ustanove. Kvalitetnim nastavnim planovima i programima, adekvatnom opremljenošću ustanova i edukacijom nastavnog osoblja, ali i drugog osoblja koje je angažirano u obrazovnom sistemu, kvalitetnim medijskim kampanjama, te obrazovnim programima u medijima, mogu se postaviti dobre osnove za pravilan razvoj djeteta uz obaveznu saradnju roditelja u cjelokupnom nastavnim procesu. Na ovaj način promiču se vrijednosti ravnopravnosti spolova, uzajamno poštovanje i nenasilje u međuljudskim odnosima, nestereotipne rodne uloge, pravo na lični integritet i svijest o nasilnim obrascima ponašanja.

Međutim, obuhvat djece predškolskim obrazovanjem za područje Federacije BiH je u pedagoškoj 2020/2021. godini bio 15.675 djece (od toga 47,56% djevojčica) kojima na raspolaganju stoji 214 predškolskih ustanova. Ukupan obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem je 25%.¹⁹ Kod djece upisane u predškolske ustanove u 85,24% slučajeva su zaposlena oba roditelja, u 13,48% slučajeva jedan roditelj, 1,7% su samohrani roditelji i 1,15% su djeca čiji roditelji nisu zaposleni, puni iznos plaća 85,81% roditelja, dok ostali plaćaju umanjeni iznos²⁰. S obzirom na nedovoljan obuhvat djece predškolskim obrazovanjem, kao i neravnomjernu dostupnost ove usluge ovisno o pojedinim lokalnim zajednicama, djelovanje u ranoj dobi usmjereno na razvoj djece s ciljem omogućavanja sigurnog i kvalitetnog okruženja za pravilan rast i razvoj djece i zaštitu od svih oblika nasilja je otežano²¹.

Zakonima o predškolskom, osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju uređeno je obavljanje djelatnosti odgoja i obrazovanja, čija je svrha da se kroz optimalni, intelektualni, fizički, moralni i društveni razvoj pojedinca, u skladu sa njegovim mogućnostima i sposobnostima, doprinese stvaranju društva zasnovanog na vladavini zakona, poštivanja ljudskih prava i unapređenju životnog standarda građana²².

Uvođenjem pokazatelja o djeci koja napuštaju školovanje s razlozima napuštanja osnovnih i srednjih škola, znatno je unaprijeđen sistem prikupljanja i objavljivanja podataka u Statističkom biltenu Federalnog zavoda za statistiku, te je omogućeno

¹⁹ Podaci OECD-a iz 2021. godine

²⁰ Federalni zavod za statistiku. Statistički bilten br. 323. Predškolsko obrazovanje u 2020 u FBiH.

²¹ Osnov za integrirano, interesorno djelovanje u oblasti ranog rasta i razvoja djece, predstavlja Strateški plan za unapređenje ranog rasta i razvoja djece u Federaciji BiH 2020-2025. godine. Vlada Federacije Bosne i Hercegovine usvojila je Strateški plan za unapređenje ranog rasta i razvoja djece u Federaciji BiH 2020-2025. godine, na 242. sjednici, održanoj 05.11.2020. godine, te zadužila Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke da, u saradnji sa federalnim ministarstvima zdravstva, rada i socijalne politike te finansija, kao i Zavodom za javno zdravstvo Federacije Bosne i Hercegovine i UNICEF-om BiH, koordinira realizacijom aktivnosti koje su u njemu planirane.

²² Na nivou Bosne i Hercegovine doneseni su: Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“ br. 88/07), Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“ br. 18/03), Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH („Službeni glasnik BiH“ br. 63/08), Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“ br. 59/07 i 59/09, a na kantonalnom nivou uslijedilo je njihovo usaglašavanje.

praćenje kretanja i odgovarajuće djelovanje. Tako je, prema ovim podacima, u školskoj 2019/2020. godini u osnovnom obrazovanju 5.014 učenika promijenilo školu, dok je 177 učenika (od toga 37,28% učenica) prekinulo školovanje²³.

Radi unapređenja slabog obuhvata vulnerabilnih grupa obrazovanjem, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, kontinuirano daje podršku studentima sa invaliditetom, kao i podršku predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama, stručnim udruženjima, nevladinim organizacijama i pojedincima, nosiocima projekta iz domena inkluzivnog obrazovanja, kao i programu podrške školovanja djece romske nacionalnosti i drugih nacionalnih manjina i socijalno ugroženih kategorija²⁴.

S ciljem ekonomskog jačanja i ublažavanja posljedica neravnopravnosti, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke daje podršku programima obuke, stručnog osposobljavanja i usavršavanja odraslih osoba, s fokusom na žene, radi lakše integracije na tržište rada.

Također, provode se aktivnosti unapređenja nastavnih sadržaja s ciljem kreiranja rodno osjetljivih i nestereotipiziranih nastavnih planova i programa, te pratećih udžbenika i nastavnih materijala²⁵.

Osim navedenog, provode se i drugi preventivni programi u kojima se kroz sistem obrazovanja pravi utjecaj na promjenu individualnih obrazaca ponašanja, kroz sistem uvođenja sistematske prevencije neprihvatljivih oblika ponašanja i zaštite učenika u osnovnim školama u kantonima u Federaciji BiH. Cilj je uspostavljanje održivog i efikasnog modela prevencije neprihvatljivih oblika ponašanja i zaštite učenika, baziranih na najboljem interesu djeteta - daje se sistematski odgovor kroz grupni rad, individualni plan podrške učeniku (IPP) i individualni plan brige za učenika (IPB).

Prepoznavanje znakova nasilja u porodici i pravovremeno reagiranje moguće je u zdravstvenim ustanovama uspostavljanjem sistema u kojem se zdravstvene ustanove prepoznaju kao mjesto od povjerenja, a zdravstveni radnici i saradnici u zdravstvenim ustanovama imaju jasne smjernice djelovanja uz potrebnu senzibilizaciju za adekvatno reagiranje u pojedinim slučajevima nasilja u porodici. U vezi s tim, Standardne operativne procedure za prepoznavanje nasilja i postupanje u slučajevima nasilja razvijene su za primarni nivo zdravstvene zaštite. Određeni broj domova zdravlja usvojio je interne protokole o saradnji između službi čiji sastavni dio čine i ove standardne operativne procedure. U odnosu na raniji period bilježi se postepeni napredak, posebno u dijelu prepoznavanja znakova nasilja.

S obzirom na to da su neravnopravnost i ekonomska ovisnost prepoznati kao faktori rizika za nasilje u porodici, programi osnaživanja žena, podrške zapošljavanju i

²³ Kao razlog za prekidanje školovanja u 8,47% slučajeva se navodi loš uspjeh, 19,77% socijalni razlozi, 44,07% ekonomski razlozi i 27,68% lični razlozi. Kada je riječ o srednjem obrazovanju, u školskoj 2019/2020. godini, 1.161 učenik je promijenio školu, dok je 401 učenik (od toga 38,9% učenica) prekinuo školovanje. Kao razlog za prekidanje školovanja u 45,64% slučajeva se navodi loš uspjeh, 8,48% socijalni razlozi, 3,24% ekonomski razlozi i 42,64% lični razlozi. (Izvor: Federalni zavod za statistiku, Statistički bilten br.312/2020).

²⁴ Kroz program „Podrška školovanju djece romske nacionalnosti i drugih nacionalnih manjina i socijalno ugroženih kategorija“ i dodjeljuju se sredstava za podršku osnovnim, srednjim školama, stručnim udruženjima i općinama u realizaciji programa školovanja djece romske nacionalnosti, te daje podsticaj školovanju učenika kroz jednokratnu finansijsku podršku i podršku obrazovanju odraslih Roma putem vanrednog školovanja ili druge vrste opismenjavanja i edukacije. U okviru Transfera za finansiranje proširenog studentskog standarda realizira se program „Podsticaj školovanju Roma, državljana Bosne i Hercegovine“ koji studiraju na javnim visokoškolskim ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine.

²⁵ Radi modernizacije i rasterećivanja Okvirnog nastavnog plana i programa za devetogodišnju osnovnu školu u Federaciji BiH, Koordinacija ministara obrazovanja i nauke u Federaciji BiH pokrenula je proces njegove analize i revizije sa posebnim akcentom na uspostavljanje jače korelacije između pojedinih predmeta, redukcije nepotrebne faktografije, te prilagođavanja nastavnih sadržaja uzrasnim mogućnostima djeteta. Posebno značajan aspekt u ovom procesu je i analiza zastupljenosti rodne osjetljivosti kako u nastavnim sadržajima, tako i u udžbenicima koji su usklađeni sa Okvirnim nastavnim planom i programom za devetogodišnju osnovnu školu u Federaciji BiH. Cilj je, između ostalog, dobiti rodno osjetljive i nestereotipizirane nastavne planove i programe i prateće udžbenike.

samozapošljavanju predstavljaju važan alat u prevenciji nasilja. U vezi s tim, u okviru rada Federalnog zavoda za zapošljavanje, provode se programi sufinansiranja zapošljavanja i samozapošljavanja u svim mjerama aktivne politike²⁶. Načinom sufinansiranja zapošljavanja utvrđeno je uvećanje subvencija za 10% u slučaju da poslodavac zaposli nezaposlenu osobu iz kategorije žrtve nasilja u porodici. Istraživanjem kojim su obuhvaćena 1.033 poslodavca, utvrđena je potreba 64,85% poslodavaca za zapošljavanjem u 2020. godini, od čega se 40% odnosi na upražnjena radna mjesta, a 60% na nova radna mjesta. Spremnost poslodavaca da zaposle nezaposlenu osobu iz neke od teže zapošljivih ili specifičnih kategorija, odnosno zapošljavanje žena žrtava nasilja u porodici, iskazalo je 18,01% poslodavaca²⁷. Ovdje je vidljiv potencijal i prilika koja uz saradnju službi za zapošljavanje, centara za socijalni rad i nevladinih organizacija može biti iskorištena za aktivni pristup ekonomskom jačanju žrtava nasilja u porodici.

Također, u oblasti preventivnog djelovanja važna je i uloga pravosudnih organa. Adekvatnim kažnjavanjem za krivično djelo nasilja u porodici preventivno se utječe na pojedince da poštuju pravni poredak i ne čine krivična djela (generalna prevencija), utječe se na počinioca da ubuduće ne čini krivična djela i potiče se njegov preodgoj (kroz pojedinačnu prevenciju i rehabilitaciju), ali se kreira i društvena osuda za učinjeno djelo i postiže pravedno kažnjavanje počinioca krivičnog djela.

Pravovremen, ujednačen i adekvatan odgovor profesionalaca u slučajevima nasilja u porodici zahtijeva postojanje programa edukacije i provođenje obuka za osobe koje rade sa žrtvama i počiniocima nasilja u porodici. U vezi s tim, razvijen je program za provođenje multisektorske edukacije, dokument koji daje uvid u osnovne obaveze svih segmenata prevencije i zaštite, program obuke i hodogram koji prikazuje tok djelovanja, odnose i obaveze pojedinih aktera. Ovaj program daje okvir za organizaciju strukturirane multisektorske edukacije od svih institucija i organizacija na svim nivoima djelovanja. U vezi s tim, prema navedenom programu, kontinuirano se realiziraju multisektorske edukacije.

Osim navedenog, planskim i kontinuiranim promotivnim kampanjama moguće je djelovati na promjenu društvene svijesti. U vezi s tim, u okviru implementacije strateških dokumenata, a posebno u okviru obilježavanja „16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici“, institucije i nevladine organizacije provode kontinuirane promotivne kampanje. S obzirom na to da je nasilje u porodici naučeni obrazac ponašanja, mediji mogu imati značajan utjecaj na promjenu društvene svijesti i promjenu individualnih obrazaca ponašanja.

Prevencija nasilja u porodici zahtijeva praćenje podataka i stjecanje potrebnih empirijskih saznanja o nasilju u porodici. Periodičnim tematskim istraživanjima dobijaju se informacije koje omogućavaju sagledavanje stvarnog stanja i kreiranje budućih politika u ovoj oblasti. U okviru postojećih transfera Federalnog ministarstva kulture i sporta postoji mogućnost podrške projektima prevencije i borbe protiv nasilja u porodici.

²⁶ Programi zapošljavanja: Prvo radno iskustvo, Prilika za sve, Periodično zapošljavanje, Zapošljavanje žena, Doprinos 500, Nova prilika, Javni radovi i Tražim poslodavca

²⁷ Izvještaj o monitoringu ostvarenih strateških ciljeva i analizi trendova tokom implementacije Akcionog plana za provedbu Strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici u 2019. godini.

4.1.2. Zaštita žrtava nasilja u porodici

Zaštita žrtava nasilja u porodici obuhvata zaštitu kroz izricanje i provođenje zaštitnih mjera, socijalnu zaštitu, zdravstvenu zaštitu, psihološku podršku, smještaj u sigurnu kuću, osiguravanje privremenog smještaja, pravno savjetovanje, programe zapošljavanja, edukacije i doedukacije, materijalnu pomoć, ekonomsko osnaživanje i zapošljavanje i dr.

4.1.2.1. Zaštitne mjere

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u Federaciji Bosne i Hercegovine, kao jedan od oblika zaštite žrtve nasilja u porodici, propisuje zaštitne mjere koje se izriču počiniocu nasilja u porodici i to:

- udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor;
- zabrana približavanja žrtvi nasilja;
- zabrana uznemiravanja i uhođenja osobe izložene nasilju;
- obavezan psihosocijalni tretman;
- obavezno liječenje od ovisnosti i
- privremeno lišenje slobode i zadržavanje.

Zaštitna mjera obaveznog psihosocijalnog tretmana provodi se u centrima za mentalno zdravlje,²⁸ mjeru obaveznog liječenja od ovisnosti provodi Zavod za liječenje bolesti ovisnosti,²⁹ dok ostale četiri mjere³⁰ provodi policija.³¹ Praćenje provedbe svih zaštitnih mjera u obavezi je centara za socijalni rad.³²

Tabela 1: Podaci o zaštitnim mjerama prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici*

Godina	Broj izrečenih zaštitnih mjera						Osobe kojima se izriču zaštitne mjere				Osobe koje se štite zaštitnim mjerama			
	a*	b*	c*	d*	e*	f*	muškarci	žene	dječaci	djevojčice	muškarci	žene	dječaci	djevojčice
2018.	37	151	197	62	31	2	304	19			52	304	30	32
	480						323				418			
2019.	15	216	209	60	18		299	20	1	0	29	116	2	6
	518						320				153			
2020.	19	201	39	7	29		324	17			26	113	4	5
	545						341				148			
2021.	23	278	278	60	53		517	25			41	254	15	20
	692						552				330			
2022.	38	278	249	55	30	1	400	19			66	249		
	651						419				315			

a* - Udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor;

b* - Zabrana približavanja žrtvi nasilja;

c* - Zabrana uznemiravanja i uhođenja osobe izložene nasilju;

d* - Obavezan psihosocijalni tretman;

e* - Obavezno liječenje od ovisnosti;

f* - Privremeno lišenje slobode i zadržavanje

²⁸ Regulirano Pravilnikom o načinu i mjestu provedbe zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u porodici („Službene novine Federacije BiH“, broj 63/17).

²⁹ Regulirano Pravilnikom o načinu i mjestu provedbe zaštitne mjere obaveznog liječenja od ovisnosti počinitelja nasilja u porodici („Službene novine Federacije BiH“, broj 99/15).

³⁰ Zaštitne mjere u nadležnosti policije su: udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor; zabrana približavanja žrtvi nasilja; zabrana uznemiravanja i uhođenja osobe izložene nasilju; privremeno lišenje slobode i zadržavanje.

³¹ Regulirano Pravilnikom o načinu provođenja zaštitnih mjera za počiniocce nasilja u porodici koje su u nadležnosti policije („Službene novine Federacije BiH“, br. 19/14 i 95/18).

³² Regulirano Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja evidencije o izrečenim zaštitnim mjerama osobama koje su štice zaštitnom mjerom i o nasilnim osobama kojima su izrečene zaštitne mjere („Službene novine Federacije BiH“, broj 95/13).

4.1.2.2. Socijalna zaštita

Pravovremenim prepoznavanjem socijalno isključenih kategorija, s posebnim naglaskom na djecu žrtve nasilja, može se unaprijediti proces reintegracije i multisektorske saradnje s ciljem umanjenja efekata nasilja u porodici i ponovne integracije žrtava nasilja u društvo s posebnim naglaskom na djecu.

Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom („Službene novine Federacije BiH“, br. 36/99, 54/04, 39/06, 14/09 7/14 – rješenje USBiH, 45/16, 19/17 – drugi zakon i 40/18) uređuju se, između ostalog, osnove socijalne zaštite građana i njihovih porodica, osnovna prava iz socijalne zaštite, prava korisnika socijalne zaštite, osnivanje i rad ustanova socijalne zaštite i udruženja lica sa invaliditetom i daje mogućnost da se propisima kantona može proširiti krug korisnika socijalne zaštite, u skladu sa programima razvoja socijalne zaštite i specifičnim prilikama u kantonu ³³.

Kako postojeći federalni Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom, trenutno ne prepoznaje žrtve nasilja u porodici kao kategoriju korisnika socijalne zaštite, u izradi je Zakon o socijalnim uslugama u kojem će žrtve nasilja u porodici biti identifikovane kao kategorija korisnika socijalne zaštite, bez obzira na to da li su to djeca ili punoljetne osobe i time im se priznaju, odnosno omogućavaju prava na korištenje propisanih oblika i mjera zaštite na području cijele Federacije BiH. Prema trenutnim kantonalnim propisima, žrtva nasilja u porodici, kao kategorija korisnika socijalne zaštite, prepoznata je samo u četiri kantonalna zakona o socijalnoj zaštiti³⁴. Također, jedino u Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Zeničko-dobojskog kantona Članom 6., te Članom 2. Zakona o izmjenama i dopunama zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Zapadno-hercegovačkog kantona, kao pravo iz socijalne zaštite uvedeno je pravo i na privremeni smještaj i zbrinjavanje u sigurnoj kući. Također, u Zakonu o osnovama socijalne zaštite koji je u izradi, sigurne kuće su definirane kao ustanove socijalne zaštite i njihovo osnivanje je u skladu sa Zakonom o ustanovama, te će one biti dio sistema socijalne zaštite. Ovdje treba imati u vidu da je u oblasti socijalne zaštite donesen Pravilnik o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 18/13), kojim su propisani minimalni i posebni standardi za obavljanje djelatnosti, poslova socijalne zaštite u ustanovama socijalne zaštite. Pravilnikom su, osim ostalih ustanova, definirane i ustanove (sigurne kuće) za zbrinjavanje žrtve nasilja, žrtve trgovine ljudima i dr., a osnivaju se u skladu sa Zakonom o ustanovama.

Imajući u vidu određene neujednačenosti u postojećem pravnom okviru pristupilo se izradi novih propisa.³⁵

³³ Korisnici socijalne zaštite u smislu ovog zakona su lica koja se nalaze u stanju socijalne potrebe i to: djeca bez roditeljskog staranja, odgojno zanemarena djeca, odgojno zapuštena djeca, djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, lica sa invaliditetom i lica ometena u fizičkom ili psihičkom razvoju, materijalno neosigurana i za rad nesposobna lica, stara lica bez porodičnog staranja, lica sa društveno negativnim ponašanjem, lica i porodice u stanju socijalne potrebe, kojima je uslijed posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite (član 12. stav 1. Zakona).

³⁴ Kanton Sarajevo, Tuzlanski kanton, Zeničko-dobojski kanton i Zapadno-hercegovački kanton.

³⁵ Zakon o materijalnoj podršci porodicama sa djecom u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“ broj 52/22) i Zakon o ustanovama socijalne zaštite Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“ broj 64/22).

Prema evidenciji Federalnog ministarstva rada i socijalne politike i na osnovu raspoloživih podataka o korisnicima socijalne zaštite dostavljenih od kantonalnih ministarstava nadležnih za oblast socijalne zaštite u 2020. godini, evidentirano je 2.705 osoba, žrtava nasilja u porodici (djeca, omladina i odrasli), kojima je pružena stručna pomoć organa starateljstva.

Tabela 2: Pružena stručna pomoć žrtvama nasilja u porodici

Fizičko nasilje		Emocionalno nasilje		Seksualno nasilje		Drugi oblici nasilja		UKUPNO		Sveukupno
M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M+Ž
164	919	241	814	2	28	154	375	569	2136	2705

Analizom podataka utvrđeno je da u navedenom izvještajnom periodu evidentirano 614 djece žrtava nasilja u porodici uzrasta od 0 do 18 godina, gdje su djeca u dobi od 8 do 14 godina bila najizloženija i to u 244 slučaja. Kada je riječ o omladini odnosno dobnoj skupini uzrasta od 19 do 27 godina evidentirana su 452 slučaja. Posmatrajući dalje podatke, osobe starosne dobi od 28 do 45 godina u 2020. godini su u najvećem broju evidentirane kao žrtve nasilja, i to u 894 slučaja (Ž u 792 slučaja, M u 102 slučaja). Prema podacima centara za socijalni rad, najzastupljeniji oblici nasilja u 2020. godini su fizičko i emocionalno nasilje.

4.1.2.3. Zdravstvena zaštita

Zdravstveni radnici i saradnici u zdravstvenim ustanovama obavezni su u kontaktu sa žrtvama nasilja osigurati adekvatan zdravstveni tretman žrtve nasilja, na vrijeme evidentirati i dokumentirati slučajeve nasilja i tako omogućiti ranu intervenciju i prevenciju nasilja, odnosno prijaviti nasilje nadležnoj policijskoj upravi, a ako se radi o djetetu obavezno obavijestiti i nadležni centar za socijalni rad. Zdravstveni radnici slučaj nasilja obavezno prijavljuju uz podnošenje detaljnog liječničkog nalaza, s napomenom da jedan primjerak nalaza treba predati žrtvi odmah po pregledu. Ukoliko se nasilje desi izvan prostorija zdravstvenih ustanova, na poziv policije, centra za socijalni rad ili drugih osoba koje su očevici nasilja na terenu, ekipa hitne medicinske službe izlazi odmah na lice mjesta. Važno je utvrditi uzroke nastanka povreda, obaviti kompletan zdravstveni pregled i sačiniti detaljan liječnički nalaz, baziran na pravilno vođenom intervjuu, anamnezi i fizikalnom pregledu, te dokumentirati sve navedeno. Žrtva nasilja ima prednost u svakom obliku medicinskog zbrinjavanja, fizičkog ili mentalnog.

Zdravstveni sektor mora osigurati da se smanji broj službi i pružalaca usluga koje žena treba kontaktirati i da joj se olakša pristup potrebnim uslugama na primjeren način, poštujući njeno dostojanstvo i povjerljivost, te dajući prioritet njenoj sigurnosti.

Pružaoци zdravstvene zaštite odgovorni su za pružanje medicinske njege i podrške žrtvama, te za izbjegavanje svakog ponašanja koje može dovesti do sekundarne

traumatizacije. Nipošto se ne smatra da je uloga zdravstvenih stručnjaka da procijene vjerodostojnost navodnog nasilja ili da se okrivu žrtva.³⁶

U oblasti zdravstva, razvijen je generički interni Protokol o postupanju sa žrtvama rodno zasnovanog nasilja, uključujući žrtve seksualnog nasilja i torture u ratu. Protokol sadrži i standardne operativne procedure (SOP) za prepoznavanje žrtava nasilja i za postupanje sa žrtvama u različitim službama u okviru doma zdravlja. Protokol i SOP namijenjeni su domovima zdravlja, obavezno se prilagođavaju za primjenu u lokalnom kontekstu, tako da prate organizaciju unutar doma zdravlja, te kapacitete u zajednici (od značaja za multisektorsku saradnju). Standardne operativne procedure odnose se na put korisnika usluga (pacijenta) unutar sistema zdravstva, prepoznavanje žrtve, pregled žrtve, dokumentiranje rada sa žrtvama, šifriranje i prijavljivanje žrtava rodno zasnovanog nasilja. Određeni broj domova zdravlja je prilagodio svojoj organizaciji ovaj Protokol i standardne operativne procedure. Interni mehanizam koordinacije ima za cilj da ojača odgovor sistema zdravstva na prava i potrebe žrtava, čime se ujedno jača i uloga zdravstvenog sektora u ukupnoj zaštiti žrtava.

U cilju realizacije mjera i aktivnosti ranije strategije u ovoj oblasti Federalno ministarstvo zdravstva razvilo je Resursni paket: „Jačanje odgovora pružaoca zdravstvenih i psihosocijalnih usluga na rodno zasnovano nasilje u mirnodopskim i vanrednim okolnostima, uključujući i seksualno nasilje u konfliktu“. Publikacija sadrži 12 posebnih dokumenata, namijenjenih prepoznavanju žrtava i postupanju zdravstvenih profesionalaca sa žrtvama rodno zasnovanog nasilja, uključujući žrtve seksualnog nasilja i torture u ratu. Također, dokumenti obuhvataju i obaveze multisektorske saradnje radi osiguranja adekvatnog stručnog postupanja sa žrtvama. Do sada je realizirano 67 edukacija koje su rezultirale obukom 1.675 zdravstvenih profesionalaca o prepoznavanju i postupanju sa žrtvama nasilja u porodici. Navedene obuke doprinijele su osnaživanju profesionalaca za prepoznavanje nasilja u praksi i odgovarajuće postupanje. Osim toga, pripremljen je i priručnik „Kliničko postupanje u slučajevima silovanja“ koji sadrži i Standardne operativne procedure za kliničko postupanje u slučajevima silovanja.

S ciljem jačanja kapaciteta provodioca psihosocijalnog tretmana, pripremljen je program obuke „Psihosocijalni tretman počinioca rodno zasnovanog nasilja u porodici“, prema kojem su realizirana četiri ciklusa obuka kroz koje je certificirano 28 osoba, čime se povećava obuhvat centara za mentalno zdravlje koji imaju mogućnost provođenja ove zaštitne mjere. Na važnost razvoja kapaciteta za provođenje psihosocijalnog tretmana pokazuje i Evaluacija utjecaja provedbe zaštitnih mjera, koja je između ostalog pokazala da najbolji efekat na neponavljanje nasilja u porodici ima upravo mjera psihosocijalnog tretmana počinilaca nasilja.

4.1.2.4. Besplatna pravna pomoć

Pravo na besplatnu pravnu pomoć je jedno od osnovnih ljudskih prava, te podrazumijeva pravo svakog građanina na jednak pristup pravdi. Pravni okvir i sistem

³⁶ Jačanje odgovora zdravstvenog sistema na rodno zasnovano nasilje u Istočnoj Evropi i Centralnoj Aziji – Resursni paket, str. 31.

besplatne pravne pomoći nije reguliran kroz propis na nivou Federacije Bosne i Hercegovine nego kroz devet kantonalnih zakona o pružanju besplatne pravne pomoći³⁷. U skladu sa donesenim zakonima o besplatnoj pravnoj pomoći određeni su subjekti nadležni za pružanje besplatne pravne pomoći (vladini i nevladini), vrsta i obim pravnih usluga kao i uvjeti za ostvarivanje prava na pravnu pomoć bez naknade. U zakonskim rješenjima evidentna je intencija zakonodavaca na svim nivoima u pravcu formiranja vladinih institucija za pružanje besplatne pravne pomoći, ali predviđajući ujedno i pružanje besplatne pravne pomoći i od advokata³⁸, te udruženja i fondacija koje su registrirane za pružanje besplatne pravne pomoći. Veliki broj propisa uzrokovao je neujednačen pristup, a zbog nedostatka modela međusobne saradnje i koordinacije, dolazi do različitog nivoa ispunjenja standarda, osposobljenosti, kapaciteta, podrške i razmjene iskustava u ovoj oblasti. Kada je riječ o pružanju besplatne pravne pomoći od nevladinih organizacija, sistem finansiranja pružaoca usluga nije predviđen u svim kantonalnim propisima koji reguliraju ovu oblast³⁹. Osim navedenog, evidentna je i praksa općinskih službi za pružanje besplatne pravne pomoći koje uglavnom rade na pružanju primarnog nivoa usluge odnosno osiguravanja usmene pravne informacije, usmenog pravnog savjeta ili pomoći kod popunjavanja formulara. Kantonalni propisi reguliraju različite pravne usluge iz gotovo svih oblasti prava, ali ne uređuju pitanja specijalizirane usluge besplatne pravne pomoći za žrtve nasilja u porodici. Kada je riječ o nevladinim organizacijama, u pojedinim lokalnim zajednicama djeluju nevladine organizacije koje osiguravaju specijalizirane usluge besplatne pravne pomoći za žrtve nasilja u porodici⁴⁰. Postojećim kantonalnim propisima o besplatnoj pravnoj pomoći, ne postoji jedinstveno uređen postupak prikupljanja i objavljivanja podataka o broju korisnika, specifičnim problemima, nedostacima u sistemu zaštite i broju pruženih usluga. Ne postoji zbirni podatak o broju korisnika besplatne pravne pomoći na nivou Federacije BiH, pa tako ni i o broju žrtava nasilja u porodici koje su koristile usluge besplatne pravne pomoći i ishodu njihovih predmeta u pogledu ostvarenih prava i zaštićenih interesa. U vezi s tim, ne postoji niti mogućnost procjene za preduzimanje adekvatnih mjera radi unapređenja besplatne pravne pomoći na općem planu u odnosu na zaštitu prava i interesa žrtava nasilja u porodici.

4.1.2.5. Sigurne kuće

Član 23. Konvencije Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici - Istanbulska konvencija⁴¹ obavezuje države članice da će preduzeti sve neophodne zakonodavne i druge mjere kako bi omogućile otvaranje

³⁷ Donesen je državni Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći („Službeni glasnik BiH“, broj 83/16), a kada je riječ o kantonima, jedino u Srednjobosanskom kantonu nije donesen zakon o besplatnoj pravnoj pomoći. U vezi s tim, osim donošenja zakona u ovom kantonu potrebno je formirati i Ured za pružanje besplatne pravne pomoći.

³⁸ Zakonom o advokaturi Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, br. 40/02, 29/03, 18/05, 68/05 i 42/11) uređena organizacija i položaj advokata koji osigurava pružanje stručne pravne pomoći fizičkim i pravnim osobama u ostvarivanju i zaštiti njihovih prava, obaveza i pravnih interesa.

³⁹ Finansiranje nevladinih pružaoca besplatne pravne pomoći predviđeno je zakonima u Kantonu Sarajevo, Bosansko-podrinjskom kantonu, Hercegovačko-neretvanskom kantonu, Kantonu 10 i Zeničko-dobojskom kantonu.

⁴⁰ Nvladine organizacije Fondacija lokalne demokratije – Sarajevo, Centar ženskih prava – Zenica i Vaša Prava.

⁴¹ Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici - Istanbulska konvencija („Službeni glasnik BiH“, broj 19/13)

odgovarajućih, lako dostupnih sigurnih kuća u dovoljnom broju za siguran smještaj i proaktivnu pomoć žrtvama nasilja, posebno ženama i njihovoj djeci. U Bosni i Hercegovini trenutno postoji osam sigurnih kuća koje djeluju unutar nevladinih organizacija, sa smještajnim kapacitetima 179 kreveta, od toga na području Federacije Bosne i Hercegovine pet sigurnih kuća sa ukupno 126 raspoloživih kreveta⁴². S obzirom na standard Vijeća Evrope o jednom porodičnom mjestu na 10.000 stanovnika (porodično mjesto je majka sa prosječnim brojem djece što je prema popisu stanovništva za Federaciju BiH 2,7) u odnosu na broj stanovnika u Federaciji BiH, prema Popisu stanovništva iz 2013. godine koji iznosi 2.219.220, vidljivo je da su standardi trenutno nedostižni, a u slučaju Bosne i Hercegovine i nerealni. Također, drugi problem je i geografska raspoređenost sigurnih kuća.

Tabela 3: Broj žrtava nasilja u porodici smještenih u sigurne kuće *

Redni broj	Naziv sigurne kuće	Broj žena žrtava nasilja				Broj djece žrtava nasilja				Ukupno žrtava nasilja			
		2019.	2020.	2021.	2022.	2019.	2020.	2021.	2022.	2019.	2020.	2021.	2022.
1.	Udruženje „Žene sa Une“ Bihać	14	23	30	20	26	52	56	52	40	75	86	72
2.	Udruženje građana „Vive žene“ Tuzla	42	40	39	36	26	41	46	37	68	81	85	73
3.	Udruženje „Medica“ Zenica	24	18	18	15	37	25	51	34	61	43	69	49
4.	Fondacija lokalne demokratije Sarajevo	45	24	42	44	67	31	67	37	112	55	109	81
5.	Udruženje „Žena BiH“ Mostar	8	9	12	10	9	7	20	5	17	16	32	15
	UKUPNO:	118	114	141	125	146	156	240	165	298	270	381	290

* Izvor podataka: Federalno ministarstvo rada i socijalne politike

Pravni status sigurnih kuća nije u potpunosti definiran unutar zakonskog okvira. Navedeno je prouzrokovalo određene finansijske poteškoće u radu sigurnih kuća, što je problematika koja se prioritarno mora riješiti. Federalno ministarstvo rada i socijalne politike godišnje osigurava finansijska sredstva za zaštitu i zbrinjavanje žrtava nasilja u porodici u sigurnim kućama, kroz sufinansiranje troškova smještaja za žrtve nasilja u porodici upućenih u sigurnu kuću. Sredstva se dodjeljuju kroz Tekući transfer neprofitnim organizacijama – Provedba Zakona o zaštiti od nasilja u porodici na osnovu Javnog poziva za raspodjelu sredstava za udruženja/fondacije koje pružaju privremeni smještaj žrtvama nasilja u porodici⁴³, a koje su aplicirale na Javni poziv, kako je vidljivo iz Tabele 4.

Tabela 4: Sufinansiranje smještaja žrtava nasilja u porodici u sigurnim kućama

Redni broj	Naziv udruženja ili fondacije	Dodijeljena sredstva za sufinansiranje smještaja žrtava nasilja u porodici u 2020. godini
1.	Udruženje „Žene sa Une“ Bihać	52.691,57
2.	Udruženje građana „Vive žene“ Tuzla	48.083,27
3.	Udruženje „Medica“ Zenica	60.264,53
4.	Fondacija lokalne demokratije Sarajevo	54.024,15
5.	Udruženje „Žena BiH“ Mostar	34.789,63
	Ukupno KM:	249.853,15

Osim navedenog, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike podržava sigurne kuće i kroz Javni poziv za finansiranje projekata i programa iz sredstava dijela prihoda

⁴² Sigurne kuće djeluju unutar nevladinih organizacija: „Fondacija lokalne demokratije“ – Sarajevo, Udruženje građana „Vive Žene“ – Tuzla, Udruženje „Žene sa Une“ – Bihać, Udruženje građana „Medica“ – Zenica i Udruženje „Žena BiH“ - Mostar.

⁴³ Prema dostavljenim izvještajima korisnika sredstava iz ovog Transfera osigurana je zaštita i zbrinjavanje za ukupno 270 žrtava nasilja u porodici u sigurnim kućama tokom 2020. godine.

ostvarenih u Budžetu Federacije Bosne i Hercegovine, kroz transfer po osnovu igara na sreću – za finansiranje programa i projekata koji se odnose na „smještaj i utočište žrtvama torture i nasilja (sigurne kuće)“, što je vidljivo iz Tabele 5.

Tabela 5: Dodijeljeni transferi sigurnim kućama

Naziv sigurne kuće	Dodijeljeni iznos u 2019. godini	Dodijeljeni iznos u 2020. godini
Udruženje „Žene sa Une“*	0,00	0,00
Udruženje „Vive žene“	22.800,00	14.978,88
Udruženje „Medica“	26.400,00	18.518,45
Udruženje „Žena BiH“**	0,00	0,00
Fondacija lokalne demokratije*	0,00	14.908,44
UKUPNO KM:	49.200,00	48.405,77

*NAPOMENA: Nije apliciralo za sredstva od igara na sreću u 2019. i 2020. godini

Dodjela finansijskih sredstava sigurnim kućama se realizira i iz budžeta drugih nivoa vlasti, odnosno državnog, kantonalnih i općinskih budžeta. Osim sigurnih kuća, u pojedinim kantonima i lokalnim zajednicama, socijalno ugroženim osobama, uključujući i žrtve nasilja u porodici, dodjeljuju se socijalni stanovi na privremeno korištenje.

Program podrške žrtvama nasilja kroz sigurnu kuću podrazumijeva širi obuhvat rada nego što je to sam sigurni smještaj i to: tretman socijalnog rada, psihološka podrška, pedagoški rad sa djecom, medicinska podrška, pravno savjetovanje, kontakti sa predstavnicima institucija i članovima porodice, ekonomsko osnaživanje, doedukacija i dr.

4.1.2.6. Ostali servisi

Nevladine organizacije koje djeluju u oblasti prevencije i postupanja u slučajevima nasilja u porodici su direktno ili indirektno prepoznate u Članovima, 3., 8., 35., 37., 38. i 39. Zakona i kao takve djeluju ili u okviru rada koordinacionih tijela za implementaciju strateških dokumenata ili pružaju servise ili usluge u vezi sa zaštitom žrtava nasilja, radom sa počiniocima nasilja, provode zagovaranja, edukacije, te rade na ekonomskom osnaživanju žrtava nasilja u porodici.

Servis koji nije u potpunosti pravno reguliran je funkcioniranje SOS linije 1265 za žrtve nasilja u porodici. Ova telefonska linija funkcionira na osnovu potpisanog Memoranduma o saradnji između Gender Centra Federacije BiH, Centra za socijalni rad Jajce, nevladinih organizacija „Fondacija lokalne demokratije“ – Sarajevo, Udruženje građana „Vive Žene“ – Tuzla, Udruženje „Žene sa Une“ – Bihać, Udruženje građana „Medica“ – Zenica i Udruženje „Žena BiH“- Mostar.

Tabela 6: Broj poziva na SOS telefon 1265

2018.		2019.		2020.		2021.		2022.	
m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž
14%	86%	14%	86%	9%	91%	6%	94%	12%	88%
226		501		913		182		1559	

Pozivi na SOS telefon 1265 su besplatni, jer su u skladu sa Odlukom Vlade Federacije Bosne i Hercegovine o proglašenju broja SOS telefona 1265 brojem hitne prirode, telekom operateri omogućili da pozivi na ovaj broj budu besplatni, a Gender Centar Federacije BiH plaća godišnju naknadu Regulatornoj agenciji za komunikacije Bosne i Hercegovine za funkcioniranje kratkog koda 1265. Pozivi na SOS telefon 1265 se preusmjeravaju najbližem operateru, odnosno organizaciji koja u ovom sistemu pruža podršku, savjete i informacije u vezi sa nasiljem, a pozivi su mogući 24 sata na dan, sedam dana u sedmici. Finansiranje rada operaterki nije regulirano putem budžetskih sredstava, nego ga finansiraju davaoci usluga, odnosno centri za socijalni rad i organizacije koje su potpisnice memoranduma. Osim pravnog rješavanja ovog servisa, čime bi se osiguralo i potpuno finansiranje usluge, potrebno je razmotriti i mogućnosti tehničkog unapređenja servisa.

Zakonom o dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici⁴⁴ predviđen je institut „osobe od povjerenja“, čime žrtva nasilja ima pravo odrediti osobu od povjerenja, člana porodice ili druge fizičke osobe ili zaposlenika organa starateljstva, institucije nadležne za socijalnu i zdravstvenu zaštitu, druge javne ustanove ili nevladine organizacije u koju žrtva ima povjerenje i kao takva može biti prisutna u svim postupcima u vezi sa ostvarivanjem zaštite i podrške zbog nasilja u porodici.

4.1.3. Istražne i pravosudne radnje

Istražne i pravosudne radnje podrazumijevaju brz i adekvatan odgovor institucija u provođenju zakona kao odgovora na slučajeve nasilja u porodici, što obuhvata kako ranu procjenu opasnosti, tako i reagiranje i procesuiranje slučajeva nasilja.

4.1.3.1. Postupak zaštite u slučajevima nasilja u porodici

Prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici, obavezu prijavljivanja nasilja u porodici imaju svi građani, profesionalci i članovi porodice, ali i sama žrtva. Ovdje je važno naglasiti da svako ko ne prijavi nasilje čini prekršaj, osim u slučaju da žrtva nasilja ne prijavi nasilje, što znači da je jedino žrtva oslobođena ove vrste prekršajne odgovornosti.

Tabela 7: Broj prijava slučajeva nasilja u porodici*

2018.	2019.	2020.
1.242	1.136	1.798

*Podaci kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova prema Članu 222. Krivičnog zakona FBiH.

Tabela 7 pokazuje broj slučajeva nasilja u porodici koji su prijavljeni policiji, a najčešće se prijavljuju muškarci kao počinioci nasilja nad ženama. Detaljna analiza podataka o prijavama pokazuje velike razlike u broju prijavljenih slučajeva u odnosu na pojedine kantone, razliku između broja prijavljenih i procesuiranih slučajeva, kao i odnose žrtava i počinioca nasilja (žrtva: 46% supruga, 9% majka, 8% vanbračna partnerica,

⁴⁴ Zakon o dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici („Službene novine Federacije BiH“, broj 75/21)

8% suprug, 7% kćer, 6% otac, 2% sestra, 2% brat, 1% vanbračni partner, 2% neko drugi; počinilac: 55% suprug, 14% sin, 11% otac, 8% vanbračni partner, 4% brat, 1% kćer, 1% pastorak, 1% supruga, 1% unuk, 2% neko drugi⁴⁵). Svaki slučaj nasilja u porodici se prijavljuje policiji koja izlazi na lice mjesta, prikuplja dokaze, po potrebi uključuje centar za socijalni rad, te omogućava zdravstveni pregled žrtve, a osobu za koju postoje osnovi sumnje da je počinila nasilje u porodici, po potrebi, lišava slobode. Za svaki prijavljeni slučaj nasilja u porodici, policija podnosi zahtjev za izricanje zaštitne mjere u roku od 12 sati nadležnom sudu prema mjestu na čijem području žrtva nasilja u porodici ima prebivalište ili boravište. Izuzetno, ovaj zahtjev može podnijeti i tužilaštvo. Nadležni sud u roku od 12 sati od prijema zahtjeva, izriče jednu ili više zaštitnih mjera iz Člana 9. Zakona. Policija žrtvu nasilja u porodici obavezno upoznaje sa zakonskom mogućnošću da sebi odredi osobu od povjerenja, koja može biti prisutna u svim postupcima i radnjama, te joj davati podršku.

Važno je naglasiti da je postupak zaštite žrtve nasilja prema ovom zakonu neovisan o krivičnom postupku, odnosno dokazivanje krivice u krivičnom postupku nije uvjet za izricanje zaštitnih mjera, koje su hitne prirode i imaju za cilj stvaranje sigurnog okruženja za žrtvu. Nasilje u porodici je specifično krivično djelo, a jedinstveno je po tome da žrtva i počinilac imaju zajedničku historiju i najčešće nastavljaju živjeti zajedno, stoga je i potreban mehanizam zaštite do stjecanja uvjeta za ponovni kontakt. Policija neovisno o zahtjevu za izricanjem zaštitnih mjera sačinjava izvještaj o počinjenom krivičnom djelu i dostavlja ga nadležnom tužilaštvu koje odlučuje o pokretanju optužnice. Tužilaštvo zatim preduzima dalje mjere i radnje s ciljem prikupljanja materijalnih dokaza, od čega zavisi da li će se istražni postupak okončati podizanjem optužnice ili će se istraga obustaviti. Također, tužilaštvo će iskoristiti sve mehanizme koje omogućava krivični postupak kako bi se onemogućilo dalje činjene krivičnog djela, odnosno počinioaca nasilja lišiti slobode 24 sata. Međutim, s obzirom na to da su zaštitne mjere regulirane Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, zaštitna mjera se ne može izreći u krivičnom postupku koji je redovan postupak za počinioce nasilja u porodici, nego izricanje zaštitnih mjera rade sudovi za prekršaje.

Tabela 8: Broj podnesenih izvještaja o počinjenom krivičnom djelu*

2018.	2019.	2020.
829	576	971

*Podaci kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova prema Članu 222. Krivičnog zakona FBiH.

Tabela 9: Broj podignutih optužnica*

2018.	2019.	2020.
487	561	561

*Podaci kantonalnih tužilaštava prema Članu 222. Krivičnog zakona FBiH.

Iz Tabele 8 i Tabele 9 je vidljivo kako broj podnesenih izvještaja o počinjenom krivičnom djelu opada, te na kraju samo oko 33% slučajeva koji se prijave rezultira nekom od krivičnih sankcija. Nasilje u porodici kao krivično djelo definirano je Članom 222. Krivičnog zakona⁴⁶ kao materijalnog zakona, dok je procesni dio reguliran

⁴⁵ Odnos nasilne osobe i žrtve – presjek trendova za period 2015-2020. godine iz elektronskih evidencija (ne obuhvata sve prijavljene slučajeve)
⁴⁶ Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 i 75/17).

Zakonom o krivičnom postupku. Sankcija koju propisuje Krivični zakon za krivično djelo nasilja u porodici je novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina, ovisno o vrsti djela. Nasilje u porodici koje je uzrokovalo smrt žrtve, kažnjava se kaznom zatvora od dvije do petnaest godina. Međutim, ukoliko je smrti žrtve prethodilo zlostavljanje, kažnjivo je kaznom od najmanje deset godina zatvora ili kaznom dugotrajnog zatvora. U Tabeli 10, prikazano je kretanje broja osuđujućih presuda po godinama, te je vidljiv značajan broj uvjetnih presuda⁴⁷.

Tabela 10: Broj osuđujućih presuda*

Godina	Ukupan broj sankcija	Zatvor	Novčana kazna	Uvjetna presuda	Drugo (mjera upozorenja i mjere sigurnosti)
2018.	441	15%	8%	74%	3%
2019.	371	14%	4%	72%	10%
2020.	321	15%	6%	75%	4%
2021.	418	12%	3%	67%	
2022.	318	16%	6%	78%	0%

*Podaci općinskih sudova prema Članu 222. Krivičnog zakona FBiH.

Tabela 11: Izvršioци u slučajevima presuđenih krivičnih djela nasilja u porodici prema spolu*

Godina	Ukupan broj izvršilaca	Muškarci	Žene
2018.	425	96%	4%
2019.	256	94%	6%
2020.	210	94%	6%
2021.	241	91%	9%
2022.	447	93%	7%

*Podaci općinskih sudova prema Članu 222. Krivičnog zakona FBiH.

Tabela 12: Osobe u slučajevima presuđenih krivičnih djela nasilja u porodici (oštećeni)*

Godina	Ukupan broj oštećenih	Muškarci	Žene
2018.	510	20%	80%
2019.	1.329	17%	83%
2020.	1.252	17%	83%
2021.	1.466	17%	83%
2022.	1.935	20%	80%

*Podaci općinskih sudova prema Članu 222. Krivičnog zakona FBiH.

Tabela 13: Djeca u slučajevima presuđenih krivičnih djela nasilja u porodici (oštećeni)*

Godina	Ukupan broj oštećenih	Dječaci	Djevojčice
2018.	77	56%	44%
2019.	86	34%	66%
2020.	60	50%	50%

*Podaci općinskih sudova prema Članu 222. Krivičnog zakona FBiH.

Ukoliko postoje osnovi sumnje da je počinitelj krivičnog djela nasilja u porodici u vrijeme počinjenja krivičnog djela bio pod dejstvom alkohola, lijekova ili opojnih sredstava ili postoji sumnja na psihičko oboljenje, obavezno je provođenje različitih vještačenja, nakon čijeg provođenja se na osnovu stručnog nalaza i mišljenja vještaka prilikom podizanja optužnice i u smislu odredbe Člana 75. Krivičnog zakona Federacije BiH, sudu treba predložiti i izricanje sigurnosnih mjera. Osim donošenja presude, uz izricanje krivično-pravne sankcije, počiniocu/optuženom izriču se sigurnosne mjere liječenja određene ovisnosti ili bolesti čime se i značajno uključuju institucije sistema u navedeni proces. Na taj način se može utjecati i na promjene ponašanja počinioca,

⁴⁷ Kazne: dugotrajni zatvor, zatvor, uvjetno izrečena kazna zatvora, zatvor i novčana kazna, novčana kazna, zamjena kazne zatvora novčanom kaznom, zamjena zatvora radom za opće dobro, zamjena novčane kazne kaznom zatvora. Mjere upozorenja: Uvjetna osuda, sudski ukor i sudska opomena. Mjere sigurnosti: obavezno psihijatrijsko liječenje, obavezno liječenje od ovisnosti, zabrana obavljanja zvanja, djelatnosti ili dužnosti, zabrana upravljanja motornim vozilom, oduzimanje predmeta, oduzimanje imovinske koristi, rad za opće dobro na slobodi, smještaj u zdravstvenu ustanovu zbog psihičkih smetnji, upućivanje u vaspitni/odgojni/disciplinski centar na određen broj sati, zavodska mjera upućivanje u VOP dom, zavodska mjera upućivanje u VOP ustanovu, objava presude. Sankcije koje se izriču maloljetnicima: odgojne preporuke, odgojne mjere, maloljetnički zatvor.

u smislu da kroz stručnu pomoć institucija počinitelj nasilja prestane sa konzumiranjem alkohola, lijekova ili opojnih sredstava ili se smjesti u zdravstvenu ustanovu, ukoliko se radi o psihičkom oboljenju. Rana procjena opasnosti, pravovremeno reagiranje i procesuiranje slučajeva nasilja u porodici predstavlja adekvatan odgovor institucija u provođenju zakona kao odgovora na slučajeve nasilja u porodici, te je neophodna kontinuirana edukacija u ovoj oblasti.

4.1.3.2. Koordinacija

Održivost djelovanja u oblasti nasilja u porodici garantirana je Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici („Službene novine Federacije BiH“, br. 20/13 i 75/21) i Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 32/17). Naime, Članom 36. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici predviđeno je donošenje entitetske strategije u oblasti nasilja u porodici⁴⁸, Članom 37. predviđeno je donošenje programa mjera na kantonalnom nivou⁴⁹, a prema Članu 39. potpisivanje protokola za jednu ili više općina⁵⁰. Svaki od navedenih nivoa predviđa i formiranje koordinacionih tijela⁵¹ sastavljenih od predstavnika nadležnih institucija i nevladinih organizacija koji će osigurati planiranje, realizaciju i izvještavanje prema pojedinim dokumentima. S druge strane, Članom 16. Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine predviđeno je donošenje entitetske razvojne strategije, Članom 18. predviđeno je donošenje strategije razvoja kantona, a Članom 20. strategije razvoja jedinice lokalne samouprave. Ovi razvojni dokumenti predstavljaju osnovni dokument za izradu DOB-a⁵², budžeta, trogodišnjih planova rada i godišnjih programa rada na svakom od nivoa organizacije vlasti. Ovaj zakon, također, predviđa donošenje sektorskih strategija koje se baziraju na strategiji razvoja.

⁴⁸ Postoji kontinuitet donošenja strateških dokumenata, implementacije aktivnosti te izvještavanja prema ovom članu zakona. Naime, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, usvojila je Strategiju za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici (2013-2017) („Službene novine Federacije BiH“, broj: 22/13), godišnje akcijske planove i izvještaje, kao i petogodišnji izvještaj o implementaciji Strategije. Također, donesen je i Akcioni plan za period 2018-2020. godine za koji su također usvajani izvještaji te donesena odluka za izradu novog strateškog dokumenta.

⁴⁹ Postoji kontinuitet donošenja programa mjera na kantonalnom nivou, a s obzirom na to da se radi o dvogodišnjem planskom dokumentu, njegovo kontinuirano donošenje i implementacija ovisi o samom radu koordinacionog tijela koje imenuju pojedine kantonalne vlade.

⁵⁰ **KANTONALNI PROTOKOLI:** Tuzlanski kanton, Kanton Sarajevo, Bosansko-podrinjski kanton, Zeničko-dobojski kanton, Kanton 10, Unsko-sanski kanton, Posavski kanton, Hercegovačko-neretvanski i Srednjobosanski kanton. Nedostaje: Zapadnohercegovački kanton.

OPĆINSKI PROTOKOLI: Tuzlanski kanton: Tuzla, Gračanica, Dobojski Istok, Gradačac, Srebrenik, Banovići, Živinice, Kalesija, Teočak, Čelić, Sapna, Kladanj i Lukavac; Posavski kanton: Orašje, Odžak i Domaljevac/Šamac; Srednjobosanski kanton: Gornji Vakuf/Uskoplje, Donji Vakuf, Novi Travnik, Travnik, Kiseljak, Vitez, Kreševo, Fojnica, Jajce, Dobretići i Busovača; Zeničko-dobojski kanton: Zenica, Visoko, Kakanj, Olovo, Breza, Maglaj, Zavidovići, Usora, Dobojski Jug i Vareš.

⁵¹ **KANTONALNA KOORDINACIONA TIJELA:** Tuzlanski kanton, Kanton Sarajevo, Bosansko-podrinjski kanton, Zeničko-dobojski kanton, Kanton 10, Unsko-sanski kanton, Posavski kanton, Hercegovačko-neretvanski, Srednjobosanski kanton i Zapadnohercegovački kanton

OPĆINSKI MULTISEKTORSKI TIMOVI: Srednjobosanski kanton: Jajce, Gornji Vakuf/Uskoplje, Donji Vakuf, Novi Travnik, Travnik, Kiseljak, Vitez, Kreševo, Fojnica i Dobretići; Kanton 10: Kupres, Glamoč i Bosansko Grahovo, Tomislavgrad i Livno u proceduri; Hercegovačko-neretvanski kanton: Jablanica, Mostar, Konjic i Čapljina; Tuzlanski kanton: nisu zvanično formirani općinski MT, ali su u vezi sa općinskim protokolima i u skladu s tim imaju povremene sastanke i zajedničke aktivnosti; Posavski kanton: nisu zvanično formirani općinski MT, ali su u vezi sa općinskim protokolima i u skladu s tim imaju povremene sastanke i zajedničke aktivnosti; Zeničko-dobojski kanton: Breza, Zavidovići, Vares, Visoko, Maglaj, Kakanj i Zenica; Zapadnohercegovački kanton: Široki Brijeg je formirao MT, ali nisu završili proceduru, jer čekaju formiranje na kantonalnom nivou.

⁵² DOB - Dokument okvirnog budžeta.

V. Vizija Strategije

Vizija: „Bosna i Hercegovina kao društvo sa nultom tolerancijom na nasilje, sa održivim sistemom preventivnog djelovanja, prepoznavanja, postupanja i zaštite u slučajevima nasilja i podjednako dostupnim pravovremenim institucionalnim odgovorom na nasilje!“

VI. SWOT analiza

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - postojanje pravnog okvira (domaći i međunarodni okvir) - postojanje prakse u primjeni pravnih rješenja - postojanje multisektorskih timova - postojanje kantonalnih koordinacionih tijela - potpisani protokoli o postupanju - kontinuirana edukacija za policiju, sudije i tužioce - postojanje institucionalne podrške - postojanje mreže zdravstvenih ustanova koje mogu provoditi psihosocijalni tretman. - povećavanje broja kadrova koji su educirani za provođenje mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana. - sve veća senzibiliziranost javnosti i profesionalaca na probleme u vezi sa rodno zasnovanim nasiljem. 	<ul style="list-style-type: none"> - neujednačenost pravnih i institucionalnih rješenja - implementacija strateških i pravnih rješenja ovisi često o pojedincima - fluktuacija službenika koji rade sa žrtvama i počiniocima nasilja u porodici (u svim sektorima) - nedovoljna senzibiliziranost i educiranost osoba koje rade sa žrtvama i počiniocima nasilja u porodici - nepotpuno razvijena multisektorska saradnja u pojedinim lokalnim zajednicama - nedostatak finansijskih sredstava za implementaciju zakona - nejasan pravni okvir kojim se definira status sigurnih kuća - nejednak pristup uslugama podrške i zaštite - nedovoljni kapaciteti za zbrinjavanje djece žrtava nasilja u porodici - nedostatak smještajnih kapaciteta za muškarce žrtve nasilja u porodici
PRILIKE	OPASNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - ratifikacija Istanbulske konvencije - direktna primjena Istanbulske i CEDAW konvencije u okolnostima nedovoljnog domaćeg pravnog okvira - usklađivanje zakona sa Istanbulskom konvencijom - osnaživanje žrtava nasilja za prijavljivanje nasilja i kršenja izrečenih zaštitnih mjera - multisektorska saradnja - širenje mreže stručnih lica educiranih i senzibiliziranih za rad sa žrtvama i počiniocima nasilja u porodici 	<ul style="list-style-type: none"> - šutnja i toleriranje problema - nerazumjevanje problema nasilja u porodici i nasilja prema ženama - nedovoljan broj ljudskih resursa da odgovore potrebama na terenu kada je riječ o prevenciji i zaštiti - odlazak kadrova

VII. Strateški cilj: Smanjiti nasilje u porodici

Sistemska sveobuhvatno djelovanje kroz prevenciju nasilja u porodici, efikasnu zaštitu žrtava nasilja, pravovremene i odgovarajuće istražne i pravosudne radnje u slučajevima kada se nasilje desi, imaju za cilj smanjenje nasilja u porodici. Smanjenje nasilja u porodici zahtijeva promjenu cjelokupne društvene svijesti kako bi se nasilje kao takvo u društvu prepoznalo, osigurao adekvatan društveni odgovor, te preduzeli koraci ka promjeni društvenih obrazaca ponašanja. Također, prijavljeni slučajevi nasilja zahtijevaju pravovremen i odgovarajući društveni odgovor, kako bi se zaštitile žrtve nasilja, a počinioci sankcionirali i na taj način, također, preveniralo buduće nasilje. Podizanje svijesti o nasilju u porodici, kao društveno neprihvatljivom obliku ponašanja, kratkoročno može dovesti do povećanog broja prijavljenih slučajeva nasilja. Međutim, adekvatan društveni odgovor i zaštita žrtava uz sveobuhvatne preventivne radnje, dugoročno vodi do društva sa nultom tolerancijom na nasilje i stvarnom smanjenju nasilja u porodici.

Indikator na nivou cilja: Smanjiti nasilje u porodici	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljana vrijednost
% žena koje su u posljednjih 12 mjeseci doživjele neki oblik nasilja	OSCE Istraživanje	19% (2018)	5% (2027)

7.1. Prioritet 1: Poboljšati sistemsku prevenciju nasilja u porodici

Sistemska preventivno djelovanje obuhvata jasno propisane mehanizme, odgovornosti pojedinih aktera i definiranje jasne politike koja bi vodila promjeni individualnih obrazaca ponašanja i promjeni društvene svijesti ka nultoj toleranciji na nasilje u porodici i jačanju svijesti o potrebi prijavljivanja nasilja u porodici. S obzirom na to da nasilje u porodici ostavlja značajne psihičke, fizičke, ali i ekonomske posljedice, kako na žrtve nasilja, tako i na cjelokupnu društvenu zajednicu, pravovremeno prepoznavanje, sistemsko i sveobuhvatno djelovanje značajno može smanjiti potrebu za resursima (finansijske, materijalne, kadrovske i institucionalne) koji se usmjeravaju za rješavanje posljedica nasilja. U vezi s tim, preventivno djelovanje obuhvata programe zapošljavanja, provođenje kampanja, obuke, integriranje sadržaja prevencije nasilja u porodici i planove i programe formalnog obrazovanja i/ili neformalnog obrazovanja, provođenje istraživanja, ranu detekciju nasilja, djelovanje ka umanjenju faktora rizika za nasilje i druge aktivnosti koje mogu doprinijeti razvoju svijesti o nasilju u porodici i nasilju nad ženama, stavovima koji podržavaju nasilje nad ženama, integraciju teme o ravnopravnosti spolova u redovne edukacije u obrazovni sistem, edukacije profesionalaca, mijenjanje stereotipnih i predrasudnih stavova o ulozi muškaraca i žena u društvu i tolerancije nasilnih postupaka kao prihvatljivog načina rješavanja problema, kao i potrebne programe za osobe koje su počinile nasilje, ali i programe za porodice iz rizičnih grupa. U oblastima sporta, kulture i mladih

pruža se mogućnost podrške projektima u vezi sa prevencijom i borbom protiv nasilja u porodici.

Indikator na nivou prioriteta 1: Poboľšati sistemsku prevenciju nasilja u porodici	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljana vrijednost
% prijavljenih slučajeva nasilja odmah nakon doživljenog nasilja od sadašnjeg intimnog partnera	OSCE Istraživanje	5% (2018)	25% (2027)
% osoba koje smatraju da je nasilje u porodici privatna stvar	OSCE Istraživanje	25% (2018)	10% (2027)
% žena koje znaju šta učiniti u slučaju doživljenog nasilja	OSCE Istraživanje	23% (2018)	50% (2027)

7.1.1. Mjera: Promocija tolerancije, nenasilja i rodne ravnopravnosti u porodici i društvu

Koristeći sve raspoložive resurse, posebno sistem formalnog i neformalnog obrazovanja, te medije, potrebno je prevenirati nasilno rješavanje problema, te podržati projekte tolerancije i kulture dijaloga. Obrazovne programe potrebno je unaprijediti sa temama o prevenciji nasilja i faktorima koji mogu utjecati na nasilje u porodici i društvu. Zakonski okvir koji sprečava nasilje u društvu i porodici je potrebno razvijati uz oštrije kazne i obavezan psihosocijalni tretman počinioca nasilja, kao i rad sa žrtvama nasilja. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti sprečavanju i sankcioniranju govora mržnje, uz snažniji angažman svih pravosudnih institucija protiv govora mržnje u svim pojavnim oblicima. Neophodno je razvijati i specifične programe i kvalitetne usluge u svrhu smanjenja rizika od socijalne isključenosti žrtava porodičnog i vršnjačkog nasilja, posebno za rodno senzibilne kategorije društva kao što su žene i djeca žrtve porodičnog nasilja, žene u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, žene s invaliditetom itd. Neophodno je proširiti i krug stručnjaka za medije, predstavnika izvršne, zakonodavne i sudske vlasti, agencija za provedbu zakona, ustanova i nevladinih organizacija, koji su osposobljeni da o tome javno govore, stoga je potrebna njihova edukacija, odnosno osposobljavanje za medijske nastupe. Edukacija novinara o načinu izvještavanja o nasilju u porodici putem medija neophodna je radi uspostavljanja sistemskog preventivnog djelovanja putem medijskih sadržaja. Jedan od načina za širenje svijesti o prevenciji i borbi protiv nasilja u porodici su medijske kampanje, koje podrazumijevaju bilborde, letke, spotove, ali i kontinuirano prisustvo u medijima kroz izjave, intervjue i debate stručnjaka (tematske emisije, predstavnici vlasti, ustanove socijalne zaštite i druge javne ustanove, te nevladine organizacije). Provođenje kampanja ima za cilj jačanje međupartnerskih odnosa i komunikacije sa djecom, promociju važnosti porodice kao temelja društva, te naglašavanje važnosti savjetodavnog rada posebno u rizičnim kategorijama (djeca, žene s invaliditetom, maloljetnički brakovi i sl.). Neophodno je, u saradnji sa javnim servisima, te na društvenim mrežama, kreirati obrazovne programe za djecu i mlade o prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici.

Kako bi se pravovremeno i pravilno djelovalo, te kreirala opća društvena svijest, potrebno je definirati i provoditi sisteme obuke i certificiranja profesionalaca. Sistem edukacije obuhvata oficijelne programe specijalističkih obuka koje donose pojedini

resori (policija, zdravstvo, pravosuđe, socijalna zaštita, obrazovanje i sl.). Ove obuke detaljno obrađuju način djelovanja profesionalaca u pojedinim resorima. S obzirom na to da je nasilje u porodici oblast koja zahtijeva multisektorski odgovor, a postupak jednog resora u vezi je sa radom drugog resora, veoma je važno poznavanje materije i nadležnosti, odnosno zahtjeva i potreba drugih sektora u postupku. Odgovor na ove zahtjeve daju multisektorske edukacije.

Indikator na nivou mjere	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljana vrijednost
% žena žrtava nasilja u porodici	VSTV	79,11% (2020)	60% (2027)
% objava u kojima je nasilje u porodici obrađeno kao društveni problem, a ne senzacionalistički	Istraživanje UNWOMEN	14% (2018)	70% (2027)
% medijskih objava u kojima je otkriven identitet žrtve	Istraživanje UNWOMEN	36% (2018)	5% (2027)
% profesionalaca koji su završili stručne obuke za postupanje u slučajevima nasilja u porodici	FMZ, FMUP, FMRSP i CEST	FMZ 35% (2019) FMUP, FMRSP i CEST nema podataka o početnom stanju	70% (2027)

7.1.2. Mjera: Razvijati mehanizme ranog prepoznavanja nasilja i otklanjanja faktora rizika za nasilje u porodici

Ranom detekcijom i eliminacijom faktora rizika moguće je pravovremeno djelovati kako do nasilnog ponašanja, a posebno dugogodišnjeg nasilja u porodici, uopće ne bi ni dolazilo. Ovo obuhvata osporavanje rodni stereotipa putem promoviranja promjena u socijalnim i kulturnim obrascima ponašanja žena i muškaraca, kroz unapređenje nastavnih planova i programa putem nestereotipnih sadržaja i promotivne medijske kampanje. Ranom detekcijom nasilja u djetinjstvu i slučajeva u kojima su djeca bili svjedoci nasilja, te aktivnim radom sa tom djecom prevenira se nasilno ponašanje u odraslom dobu. Bolesti ovisnosti predstavljaju značajan faktor rizika za nasilje u porodici. Posebno bolesti ovisnosti od alkohola i drugih supstanci koje izazivaju ovisnosti, igre na sreću i sl., osim što su faktori rizika, onemogućavaju bilo kakav drugi rad sa počiniocima nasilja u porodici, kao što je to psihosocijalni tretman i sl. čime se dugoročno mijenjaju obrasci ponašanja i umanjuje mogućnost recidiva. U vezi s tim, važno je ukazivati na posljedice bolesti ovisnosti, ali i promovirati važnost izricanja i provedbe zaštitnih mjera liječenja bolesti ovisnosti. Kako bi se umanjila ekonomska ovisnost žena, potrebno je raditi i na osnaživanju žena i to uspostavljanjem različitih programa osnaživanja, rješavanjem konkretnih potreba građana sa stajališta ljudskih prava, promocijom važnosti obrazovanja i korištenjem obrazovnih prilika, eliminiranjem rodni stereotipa iz nastavnih planova i programa, udžbenika i drugih nastavnih materijala i sl.

Indikator na nivou mjere	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljana vrijednost
% žena žrtava nasilja korisnica programa ekonomskog osnaživanja žena	FZZZ	nema podataka o početnom stanju	10% (2020)
% poslodavaca koji su spremni na zapošljavanje žrtava nasilja	Istraživanje FZZZ	18% (2018)	50% (2020)
% djece koja su u predmetima nasilja u porodici prepoznata kao žrtve nasilja kod prijavljenih slučajeva nasilja	VSTV	4,6% (2020)	20% (2020)

7.1.3. Mjera: Unaprijediti proces praćenja primjene propisa i usklađivanja sa stvarnim potrebama

Unapređenje procesa praćenja primjene propisa i usklađivanja sa stvarnim potrebama zahtijeva kontinuitet rada, multisektorsku saradnju, mehanizam planiranja, provedbe aktivnosti i izvještavanja, kako bi se osigurali odgovarajući mehanizmi za djelotvornu saradnju na svim nivoima organizacije vlasti, između sudova, tužilaštava, organa unutrašnjih poslova, lokalnih i regionalnih organa vlasti, nevladinih organizacija i ostalih relevantnih aktera. Također, potrebno je osigurati sistem kontinuirane podrške organizacijama civilnog društva, koje su zajedno sa državnim organima uključene u realizaciju strateških ciljeva. Osim navedenog, potrebno je osigurati fleksibilan sistem saradnje zakonodavaca, provodioca zakona i akademske zajednice, mehanizam evaluacije i implementacije naučenih praksi, kao i istraživanja, te unapređenja propisa u skladu sa iskustvima iz prakse. Praktična primjena propisa najbolje daje povratnu informaciju o kvalitetu i provodivosti pravnih dokumenata u praksi. U vezi s tim, potrebno je provoditi kontinuirano praćenje i evaluaciju primjene propisa i osigurati fleksibilno prilagođavanje stvarnim potrebama. Ovo se može realizirati kroz izvještaje o provedbi zakona i podzakonskih akata, kao i kroz izvještaje o implementaciji strateških dokumenata. Implementacija zakonskih odredbi u oblasti koordinacije, planiranja i izvještavanja ovisi često o odgovornosti pojedinaca koji su spremni da preuzmu obavezu i teret djelovanja u ovoj oblasti. S obzirom na to da je rad koordinacionih tijela pretežno u vezi sa institucijama i državnim službenicima koji djeluju na nivou planiranja aktivnosti, a ne rade direktno sa žrtvama i počiniocima nasilja u porodici, jačanje svijesti o problemu nasilja te primjena propisa u ovoj oblasti, uveliko može doprinijeti razvoju kvalitetnijeg mehanizma institucionalne podrške ustanovama i osobama koje direktno rade sa žrtvama i počiniocima nasilja u porodici.

Indikator na nivou mjere	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljana vrijednost
Broj izvještaja o provedbi Zakona o zaštiti od nasilja u porodici prema Parlamentu Federacije BiH	Parlament FBiH, FMP	0	1 godišnje
% izmijenjenih propisa za koje su date preporuke	Izvještaj	Nema podataka	100%
Broj godišnjih izvještaja/informacija koordinacionih tijela prema vladama	Vlade/koordinaciona tijela (11)	6 (2020)	11 godišnje

7.2. Prioritet 2: Unaprijediti sistem sveobuhvatne i efikasne zaštite žrtava nasilja u porodici

Sistemska zaštita žrtava nasilja u porodici podrazumijeva sveobuhvatnu i dostupnu zaštitu žrtava u slučajevima prepoznatog ili prijavljenog nasilja u porodici. Zaštita obuhvata sigurnost žrtve, odgovor na potrebe žrtava i svjedoka, te potpunu provedbu zaštitnih mjera usklađenu sa potrebama pojedinih slučajeva što uključuje sve mehanizme podrške, između ostalog, pravnu, socijalnu, zdravstvenu, psihološku i stambenu podršku žrtvama nasilja i najbolji interes djeteta. U vezi s tim, potrebno je osigurati jasan postupak prijavljivanja i izricanja zaštitnih mjera, adekvatne obuke

stručnjaka, jačanje kapaciteta, definiranje procedura, kao i mehanizme rada sa počiniocima i žrtvama nasilja u porodici.

Indikator na nivou prioriteta 2: Unaprijediti sistem sveobuhvatne i efikasne zaštite žrtava nasilja u porodici	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljana vrijednost
% žrtva nasilja koje su štice zne zaštitnom mjerom u odnosu na broj prijava	FMUP	13,4% (2019)	100% (2027)

7.2.1. Mjera: Unapređenje zaštite žrtava nasilja

Unapređenje zaštite žrtava nasilja podrazumijeva osiguranje prava i potreba žrtava nasilja, a posebno je važno da se u obzir uzme najbolji interes djece, te da se osigura psihosocijalna podrška prilagođena životnoj dobi. Potrebno je raditi na osiguravanju odgovarajućih informacija o pravima žrtava, kao i dostupnim uslugama podrške. Zaštita porodica s djecom definira se kroz uvođenje žrtava nasilja u ostvarivanje prava na socijalnu pomoć, zdravstveno osiguranje, porodijsku naknadu, dječiji dodatak po hitnom postupku i posebnim uvjetima. Putem pravne pomoći i podrške, psihosocijalnog i porodičnog savjetovanja potrebno je jačati integrirani pristup koji uzima u obzir odnos između žrtava, počilaca, djece i društvenog okruženja. Neophodno je unapređenje različitih službi za zaštitu i podršku žrtava nasilja, kako bi se odgovorilo na specifične potrebe žrtava nasilja, uključujući i djecu žrtve nasilja. Osiguranje usluga socijalne zaštite, pravnog i psihološkog savjetovanja, materijalne pomoći, te drugih vidova usluga podrške za svaku žrtvu koja je bila izložena bilo kojoj vrsti nasilja, omogućavaju oporavak žrtava nasilja. Unapređenje zaštite žrtava podrazumijeva i sistemsku podršku mreži dostupnih sigurnih kuća u dovoljnom broju za siguran smještaj i pružanje pomoći žrtvama nasilja, posebno ženama i njihovoj djeci.

Briga za mentalno zdravlje i prevencija profesionalnog stresa trebala bi biti sistemski riješena, stoga je potrebno raditi na podizanju svijesti o potrebi uvođenja supervizije kao profesionalne podrške stručnjacima, s ciljem unapređenja njihovog rada, očuvanja njihovog mentalnog zdravlja i zaštite od profesionalnog stresa i sagorijevanja, te osigurati uvjete za uvođenje obavezne supervizije i pravno uređenje ove oblasti.

Indikator na nivou mjere	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljana vrijednost
% djece koja su prepoznata kao osobe koje se štite zaštitnim mjerama	VSTV	5% (2019) 6%(2020)	20% (2027)
% osoba koje su smještene u sigurne kuće u odnosu na broj prijava	FMRSP	10% (2019)	5% (2027)
% službenika koji smatraju da posao utječe negativno na njihovo zdravlje	Istraživanje Asocijacija supervizora u BiH	31,2% (2021)	10% (2027)

7.2.2. Mjera: Unapređenje podrške žrtvama nasilja

S obzirom na to da je reguliranje sistema besplatne pravne pomoći definirano kroz kantonalne propise, postoji potreba međusobnog usaglašavanja propisa na način da

se žrtve nasilja u porodici prepoznaju kao kategorija korisnika ove usluge neovisno o imovinskom stanju. Također, potrebno je da kantonalne vlade pristupe usaglašavanju kantonalnih zakona o besplatnoj pravnoj pomoći u pogledu prava, korisnika, usluga, educiranja, evidencije, procjene potrebnog broja stručnih radnika prema broju stanovnika uključujući i nevladine specijalizirane pružaoce besplatne pravne pomoći žrtvama nasilja u porodici, finansiranja i nadzora nad radom. Također, potrebno je uspostaviti jedinstvenu metodologiju za evidenciju broja i vrste korisnika, broja usluga pruženih žrtvama nasilja u porodici, dužini trajanja postupaka i ishodu takvih postupaka u odnosu na postignuti uspjeh u zaštiti njihovih prava u svim kantonima, sa zbirnom evidencijom na nivou Federacije BiH i taj proces regulirati propisom kako bi se osigurali podaci o ovim uslugama.

S ciljem dugoročno održivih promjena koje su rezultirale prijavom nasilja u porodici, primjenom zaštitnih mjera i rada sa žrtvama nasilja u porodici, ekonomska neovisnost ima značajnu ulogu u smanjenju broja recidiva. U vezi s tim, potrebno je kontinuirano provođenje, analiza i prilagođavanje programa za ekonomsko osnaživanje žena. Ovdje je važno istaći, kako zavode za zapošljavanje koji realiziraju programe, tako i centre za socijalni rad i nevladine organizacije koje direktno rade sa žrtvama nasilja u porodici, ali i potrebu za informiranje i uklanjanje stereotipa kod poslodavaca koji mogu zaposliti žrtve nasilja u porodici, te povezivanje sa sistemom obrazovanja. Poseban akcenat potrebno je staviti na uvezivanje višestruko marginaliziranih grupa, žena žrtava nasilja i žena koje su korisnice usluga socijalne zaštite sa programima podrške zapošljavanju i samozapošljavanju. Naime, ovoj društvenoj grupi višestruko je otežan pristup resursima podrške zapošljavanju i samozapošljavanju. U ovom procesu potrebno je identificirati zainteresirane poslodavce, raditi na jačanju svijesti poslodavaca, te unaprijediti njihovu saradnju sa mehanizmima podrške.

Trenutna SOS telefonska linija 1265 osigurava pokrivenost 24/7/365 i besplatna je. Međutim, ovaj sistem se bazira na Memorandumu o razumijevanju prema kojem je definirano koja od institucija i nevladinih organizacija osigurava uvjete za funkcioniranje ovog servisa. Kako bi ovaj servis bio dugoročno održiv potrebno je zakonski definirati funkcioniranje SOS linije i unaprijediti efikasnost ovog servisa.

Indikator na nivou mjere	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljana vrijednost
Broj poziva na SOS telefon 1265	Baza podataka	501	1.500
% usluga besplatne pravne pomoći u vezi sa nasiljem u porodici	Izveštaj	Nema podataka o početnom stanju	5% (2027)
% žrtava nasilja korisnica programa ekonomskog osnaživanja	Zavodi za zapošljavanje	Nema podataka o početnom stanju	2% (2027)

7.2.3. Mjera: Unapređenje rada sa počiniocima nasilja u porodici

Rad na promjeni nasilnog ponašanja kao izabranom i naučenom obrascu ponašanja zahtijeva dugoročan i sistematičan tretman, zbog čega je neophodno raditi na unapređenju programa rada sa počiniocima nasilja, kao i organiziranju specijaliziranih edukacija stručnjaka za provođenje psihosocijalnog tretmana počinioca nasilja.

Rad sa počiniocima nasilja je prepoznat kroz izricanje zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana koji podrazumijeva zaustavljanje i sprečavanje nasilnog ponašanja, uspostavljanje samokontrole, uvida u nasilno ponašanje, usvajanje socijalnih vještina i nenasilnih obrazaca ponašanja, te promjenu vrijednosti o partnerskom odnosu.

Također, obavezno liječenje ovisnosti jedna je od zaštitnih mjera koja može biti izrečena počiniocima nasilja i na taj način se pruža podrška u liječenju i izlasku iz kruga ovisnosti.

Osim unapređenja rada sa počiniocima nasilja, predviđenog izricanjem zaštitnih mjera koje su zakonom obavezujuće, neophodno je osigurati i programe podrške na dobrovoljnoj osnovi kroz grupe samopomoći za počinioce nasilja. Programi su u prethodnom periodu realizirani u saradnji centara za socijalni rad, centara za mentalno zdravlje i nevladinih organizacija. Takvi programi podrške pokazali su značajne promjene u ponašanju osoba koje su počinile nasilje ili su bile u riziku da počine nasilje.

Također, rad sa počiniocima nasilja moguć je i kroz klubove liječenih alkoholičara koji počiniocima nasilja nude mogućnost dobrovoljnog sudjelovanja u takvoj vrsti podrške, zbog čega je neophodno osigurati dovoljno dostupnih klubova za liječene alkoholičare. Rezultat rada sa počiniocima nasilja je dugoročna promjena nasilnog ponašanja koja pozitivno utječe, kako na počinioca nasilja, tako i na članove porodice, te dugoročno prevenira ponavljanje nasilja u porodici. Zbog toga je neophodno raditi na unapređenju mogućnosti izricanja i dosljednog provođenja zaštitnih mjera obaveznog psihosocijalnog tretmana i liječenja od ovisnosti.

Indikator na nivou mjere	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljana vrijednost
% recidiva počinitelaca nasilja u porodici	Istraživanje	2022. - bit će kroz istraživanje	
% certificiranih provodilaca psihosocijalnog tretmana	FMZ	64% (2021)	100% (2027)
% izrečenih zaštitnih mjera obavezan psihosocijalni tretmanom	FMZ i VSTV	12% (2019) 10,45 (2020)	40% (2027)
% izrečenih zaštitnih mjera liječenje ovisnosti	FMZ i VSTV	5,3 (2020)	15% (2027)

7.3. Prioritet 3: Unaprijediti istražne i pravosudne radnje u slučajevima nasilja u porodici

Obaveza države da zaštiti svoje građane, kako od nasilja u porodici, tako i od diskriminatorskih praksi koje se ogledaju u različitim pravima na zaštitu od nasilja u porodici, ovisno o mjestu boravka, zahtijeva standardizirane procedure postupanja u slučajevima nasilja u porodici i krivičnog djela nasilja u porodici, te harmonizaciju prakse. Neovisno o mjestu boravka potrebno je da se za žrtvu nasilja u porodici osigura odgovarajuća zaštita kod nasilja u porodici i krivičnog djela nasilja u porodici. Istovremeno, policijski službenici i druge osobe uključene u provođenje zaštitnih mjera i istražnog postupka treba da imaju jasne i odgovarajuće procedure, potrebne resurse

i odgovarajuća znanja i vještine. Ovo podrazumijeva i jasan postupak prijavljivanja i izricanja zaštitnih mjera, odnosno definiranje jasnih procedura. Također, potrebno je ohrabrivati građane da prijave nasilje nadležnim organima, ali ohrabrivati i profesionalce da prijave nasilje nadležnim organima, uz naglašavanje da taj korak ne predstavlja povredu povjerljivosti.

Indikator na nivou prioriteta 3: Unaprijediti istražne i pravosudne radnje u slučajevima nasilja u porodici	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljana vrijednost
% izvještaja o počinjenom krivičnom djelu u odnosu na broj prijava	Kantonalni MUP-ovi	51% (2019)	90% (2027)
% zahtjeva za izricanjem zaštitnih mjera u odnosu na broj prijava	Kantonalni MUP-ovi	26% (2019)	100% (2027)
% izrečenih sankcija u odnosu na broj podnesenih izvještaja o počinjenom krivičnom djelu	VSTV	75% (2019) 33% (2020)	90% (2027)
% izrečenih uvjetnih presuda	VSTV	72% (2019) 75% (2020)	30% (2027)

7.3.1. Mjera: Poboljšati uvjete za žrtve nasilja, djecu žrtava i svjedoke tokom istražnih i pravosudnih radnji

U toku provođenja istražnih i pravosudnih radnji potrebno je osigurati primjenu standarda kojim će se pružiti adekvatna pomoć žrtvama, te osigurati pristup informacijama o pravima žrtava i odgovarajućim službama podrške koje će im pomoći da njihova prava i interesi budu predstavljeni. Žrtve nasilja i njihove porodice trebaju biti zaštićene u svim fazama istrage i sudskog postupka od zastrašivanja, odmazde i ponovljene viktimizacije, uz zaštitu privatnosti. U svim fazama istrage i sudskog postupka osigurati poštovanje žrtve i uzdržavanje od stavova, ponašanja i praksi kojima im se nanosi dodatna bol. Žrtvama treba biti omogućeno da neposredno ili preko posrednika pruže dokaze i predstave svoje potrebe, te po mogućnosti izbjegnu susret žrtve i počinioca nasilja. Potrebno je omogućiti da žrtva nasilja iznese svoj iskaz pred sudom, da svjedočenje u sudnici bude bez prisustva počinioca nasilja u porodici i/ili uz korišćenje odgovarajućih komunikacionih tehnologija. Također, važno je osigurati mehanizam procjene rizika u saradnji sa svim relevantnim subjektima, uzimajući u obzir ponavljanje djela i pristup vatrenom oružju, kao i nove informacije koje mogu biti otkrivene u istrazi, te osigurati mehanizam obavještanja žrtve o svakom bjekstvu ili otpustu počinioca na slobodu. Osim navedenog, potrebno je uspostaviti odjele za podršku svjedocima pri općinskim i kantonalnim sudovima i kantonalnim tužilaštvima.

Indikator na nivou mjere	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljana vrijednost
% slučajeva u kojima su djeca prepoznata kao žrtve štice zaštitnom mjerom	Istraživanje BHEVAL	11,43% (2018)	80% (2027)

7.3.2. Mjera: Poboľšati efikasnost rada službenih lica u slučajevima nasilja u porodici

Rad ovlaštenih službenih lica koja provode i prate provođenje zaštitnih mjera iz nadležnosti policije uređen je sistematizacijom radnih mjesta koja je različito uređena u pojedinim kantonima. S obzirom na neujednačen pristup, potrebno je kroz sistematizaciju radnih mjesta, poslove praćenja i provedbe zaštitnih mjera podići na viši nivo stručnih i osposobljenih ovlaštenih službenih lica koja bi radila efikasniju provedbu i praćenje zaštitnih mjera.

Efikasnost rada službenih lica unapređuje se multisektorskom saradnjom, održavanjem periodičnih sastanaka i preuzimanjem odgovornosti svake institucije i pojedinca u postupku dokazivanja nasilja u porodici i zaštite žrtve nasilja u porodici.

Nužno je da edukacija službenih lica obuhvati službena lica koja izlaze na lice mjesta (policajci), vrše uviđajne radnje, prikupljaju činjenice i dokaze koji upućuju na krivično djelo nasilja (kriminalistički policajci i kriminalistički tehničari), službenike koji rade na provođenju i praćenju provedbe zaštitnih mjera, kao što su voditelji mjere, inspektor koji duži predmet i sl., ali i educiranje višeg nivoa koji se odnosi na šefove odjeljenja i sektora kriminalističke policije, kao i sektora za edukaciju pri kantonalnim ministarstvima unutrašnjih poslova. Sistemom stručnih edukacija i certificiranja, osim policijskih službenika potrebno je obuhvatiti i sva druga lica koja se susreću sa žrtvama i počiniocima nasilja i/ili mogu pravovremeno prepoznati nasilje u porodici, odnosno osobe koje rade na poslovima koji su u vezi sa ovom tematikom.

U oblasti pravosuđa potrebno je provoditi dodatne edukacije tužilaca i sudija o postupanju u predmetima nasilja u porodici, naročito kada je riječ o izricanju zaštitnih mjera, te mogućnostima suda da neovisno o prijedlogu zaštitne mjere, izrekne mjeru koja će imati najbolji efekat zaštite.

Indikator na nivou mjere	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljana vrijednost
% slučajeva nasilja koje žrtve ne prijavljuju	Istraživanje EVAL	70,3% (2018)	10% (2027)
% educiranih sudija i tužilaca koji rade na poslovima nasilja u porodici	CEST	Nema podataka	90% (2027)
% educiranih policijskih službenika koji rade na poslovima nasilja u porodici	FMUP	Nema podataka	90% (2027)

VIII. Indikativni finansijski okvir

INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR ZA PERIOD VAŽENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA					
Oznaka strateškog cilja, prioriteta i mjere	Struktura finansiranja (u %)*	Ukupno (KM)	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
				(KM)	Naziv potencijalnog izvora
1. Strateški cilj	%	7.507.000	4.147.000	3.360.000	Budžeti institucija, projektna sredstva domaćih i međunarodnih organizacija
1.1. Prioritet: Poboljšati sistemsku prevenciju nasilja u porodici	25,67	1.927.000	1.047.000	880.000	Budžeti institucija, projektna sredstva domaćih i međunarodnih organizacija
1.1.1. Mjera: Promocija tolerancije, nenasilja i rodne ravnopravnost u porodici i društvu	7,43%	750.000	270.000	480.000	Budžeti institucija, projektna sredstva domaćih i međunarodnih organizacija
1.1.2. Mjera: Razvijati mehanizme ranog prepoznavanja nasilja i otklanjanja faktora rizika za nasilje u porodici	13,87%	817.000	457.000	360.000	Budžeti institucija, projektna sredstva domaćih i međunarodnih organizacija
1.1.3. Mjera: Unaprijediti proces praćenja primjene propisa i usklađivanja sa stvarnim potrebama	3,56%	360.000	320.000	40.000	Budžeti institucija, projektna sredstva domaćih i međunarodnih organizacija
1.2. Prioritet: Unaprijediti sistem sveobuhvatne i efikasne zaštite žrtava nasilja u porodici	19,18%	1.440.000	700.000	740.000	Budžeti institucija, projektna sredstva domaćih i međunarodnih organizacija
1.2.1 Mjera: Unapređenje zaštite žrtava nasilja	2,28%	230.000	90.000	140.000	Budžeti institucija, projektna sredstva domaćih i međunarodnih organizacija
1.2.2 Mjera: Unapređenje podrške žrtvama	7,04%	710.000	260.000	450.000	Budžeti institucija, projektna sredstva domaćih i međunarodnih organizacija
1.2.3 Mjera: Unapređenje rada sa počiniocima nasilja u porodici	4,96%	500.000	350.000	150.000	Budžeti institucija, projektna sredstva domaćih i međunarodnih organizacija
1.3. Prioritet: Unaprijediti istražne i pravosudne radnje u slučajevima nasilja u porodici	55,15%	4.140.000	2.400.000	1.740.000	Budžeti institucija, projektna sredstva domaćih i međunarodnih organizacija
1.3.1. Mjera: Poboljšati uvjete za žrtve nasilja, djecu žrtava i svjedoke tokom istražnih i pravosudnih radnji	18,33%	1.850.000	850.000	1.000.000	Budžeti institucija, projektna sredstva domaćih i međunarodnih organizacija
1.3.2. Mjera: Poboljšati efikasnost rada službenih lica u slučajevima nasilja u porodici	42,52%	2.290.000	1.550.000	740.000	Budžeti institucija, projektna sredstva domaćih i međunarodnih organizacija
Ukupno iz strateškog dokumenta**	100%	100%	55,24%	44,76%	
PREGLED PO IZVORIMA (iznosi u KM i procentima) ujednačiti kolone sa planiranjem					
Budžetska sredstva		Kreditna sredstva	Sredstva EU		Ostale donacije
KM		KM	KM		KM
55,24%		0%	0%		44,76%

* Struktura učešća finansiranja (u %) prioriteta i strateških ciljeva u ukupnom iznosu finansiranja strateškog dokumenta.

** Struktura finansiranja po izvorima finansiranja.

Napomena: Sredstva za finansiranje strateškog dokumenta se zasnivaju na projekcijama dostupnih i očekivanih finansijskih sredstava u momentu izrade strateškog dokumenta.

IX. Evaluacija, implementacija, monitoring i izvještavanje

9.1. Evaluacija

Prema Uredbi o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19) za sve strateške dokumente u Federaciji BiH obavezne su:

- Ex-ante (prethodna evaluacija) koja se radi u fazi izrade strateških dokumenata, prije njihovog usvajanja i
- Evaluacija u toku koja se radi u predzadnjoj godini implementacije strateških dokumenata.

Ex-ante evaluacija se radi sa ciljem unapređenja kvaliteta, relevantnosti i koherentnosti strateških dokumenata. Ex-ante evaluaciju Strategije uradio je nezavisni evaluator i pripremio Izvještaj o obavljenoj ex-ante evaluaciji Strategije.

Evaluacija u toku se radi sa ciljem utvrđivanja stepena implementacije strateških dokumenata, te efektivnosti i efikasnosti planiranih mjera i rezultata prema zacrtanim ciljevima i očekivanjima, kao i sumiranja rezultata i osiguranja ulaznih elemenata za strateške dokumente za sljedeći planski ciklus. Evaluacija u toku će se raditi u predzadnjoj godini implementacije Strategije.

9.2. Implementacija

Implementacija Strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2024-2027. vršit će se putem trogodišnjih i godišnjih planova rada organa uprave na svim nivoima vlasti u Federaciji BiH. Način izrade trogodišnjih i godišnjih planova rada propisan je Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH.

Prilikom izrade trogodišnjeg plana rada, organi uprave imaju obavezu preuzeti relevantne mjere iz Strategije za čiju implementaciju su nadležni sa pripadajućim indikatorima, kao i polazne i ciljne vrijednosti indikatora za svaku godinu trogodišnjeg razdoblja.

U godišnji plan rada organi uprave svih nivoa vlasti preuzimaju odabrane programe/mjere iz trogodišnjeg plana rada. Godišnji plan rada je implementacioni dokument sa aktivnostima/projektima koji će se poduzimati na godišnjem nivou, kako bi se realizirali programi iz trogodišnjeg plana rada, te ostvarile mjere, prioriteti i strateški ciljevi iz strateškog dokumenta.

Ako organ uprave bilo kojeg nivoa vlasti, osim trogodišnjih i godišnjih planova rada, provodi i akcione planove za implementaciju strateških dokumenata, obaveza je da se aktivnosti iz akcionih planova evidentiraju u godišnjim planovima rada.

Nakon usvajanja Strategije, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine će imenovati posebno tijelo za praćenje provedbe Strategije. Ovo tijelo će imati ulogu planiranja i izvještavanja u procesu implementacije Strategije, te će o svom radu donijeti poseban akt.

9.3. Monitoring i izvještavanje

Monitoring predstavlja sistematično i kontinuirano prikupljanje, analiziranje i korištenje podataka i indikatora radi mjerenja napretka realizacije Strategije, u svrhu preduzimanja odgovarajućih mjera radi eventualnih korekcija i izvještavanja o ostvarenim rezultatima.

Za uspješnu provedbu monitoringa, sve organizacione jedinice u federalnom organu uprave, kantonalnom organu uprave, odnosno u općinskom/gradskom organu uprave, trebaju uspostaviti i redovno ažurirati evidencije o implementaciji Strategije kao i indikatore ostvarenja strateških ciljeva, prioriteta i mjera iz Strategije, te indikatore iz godišnjeg plana rada. Izvještavanje se vrši na godišnjem nivou s ciljem praćenja provođenja planiranih aktivnosti/projekata i ocjene doprinosa u ostvarivanju programa (mjera) organa i institucija na svim nivoima vlasti.

U godišnjem izvještaju o radu, precizno se navodi da li su i u kojoj mjeri izvršene planirane aktivnosti iz godišnjih programa rada, zatim očekivani i ostvareni rezultati, planirana i utrošena sredstva za izvršenje aktivnosti i za eventualno neizvršenje, razlog za neizvršenje ili djelomično izvršenje.

Gender Centar Federacije BiH zajedno sa posebnim tijelom za praćenje implementacije koje će se uspostaviti nakon usvajanja Strategije, svake godine će izrađivati izvještaj o implementaciji.

X. Sažeti pregled strateškog dokumenta

SAŽETI PREGLED STRATEŠKOG DOKUMENTA				
Redni broj i oznaka	NAZIV	Indikatori i finansijski izvori		
1. Strateški cilj	Smanjiti nasilje u porodici	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		% žena koje su u posljednjih 12 mjeseci doživjele neki oblik nasilja	19% (2018)	5% (2027)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		4.147.000	3.360.000	7.507.000
1.1. Prioritet	Poboljšati sistemsku prevenciju nasilja u porodici	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% prijavljenih slučajeva nasilja odmah nakon doživljenog nasilja od sadašnjeg intimnog partnera	5% (2018)	25% (2027)
		% osoba koje smatraju da je nasilje u porodici privatna stvar	25% (2018)	10% (2027)
		% žena koje znaju šta učiniti u slučaju doživljenog nasilja	23% (2018)	50% (2027)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.047.000	880.000	1.927.000
1.1.1. Mjera	Promocija tolerancije, nenasilja i rodne ravnopravnost u porodici i društvu	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% žena žrtava nasilja u porodici	79,11% (2020)	60% (2027)
		% objava u kojima je nasilje u porodici obrađeno kao društveni problem, a ne senzacionalistički	14% (2018)	70% (2027)
		% medijskih objava u kojima je otkriven identitet žrtve	36% (2018)	5% (2027)
		% profesionalaca koji su završili stručne obuke za postupanje u slučajevima nasilja u porodici	FMZ 35% (2019) FMUP, FMRSP i CEST nema podataka o početnom stanju	70% (2027)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		270.000	480.000	750.000
1.1.2. Mjera	Razvijati mehanizme ranog prepoznavanja nasilja i otklanjanja faktora rizika za nasilje u porodici	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% žena žrtava nasilja korisnica programa ekonomskog osnaživanja žena	nema podataka o početnom stanju	10% (2020)
		% poslodavaca koji su spremni na zapošljavanje žrtava nasilja	18% (2018)	50% (2020)
		% djece koja su u predmetima nasilja u porodici prepoznata kao žrtve nasilja	4,6% (2020)	20% (2020)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
457.000	360.000	817.000		

1.1.3. Mjera	Unaprijediti proces praćenja primjene propisa i usklađivanja sa stvarnim potrebama	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj izvještaja o provedbi Zakona o zaštiti od nasilja u porodici prema Parlamentu Federacije BiH	0	1 godišnje
		% izmijenjenih propisa za koje su date preporuke	Nema podataka	100%
		Broj godišnjih izvještaja/informacija koordinacionih tijela prema vladama	6 (2020)	11 godišnje
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		320.000	40.000	360.000
1.2. Prioritet	Unaprijediti sistem sveobuhvatne i efikasne zaštite žrtava nasilja u porodici	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% žrtva nasilja koje su štice zaštićene zaštitnom mjerom u odnosu na broj prijavi	13,4% (2019)	100% (2027)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		700.000	740.000	1.440.000
1.2.1. Mjera	Unapređenje zaštite žrtava nasilja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% djece koja su prepoznata kao osobe koje se štite zaštitnim mjerama	5% (2019) 6%(2020)	20% (2027)
		% osoba koje su smještene u sigurne kuće u odnosu na broj prijavi	10% (2019)	5% (2027)
		% službenika koji smatraju da posao utječe negativno na njihovo zdravlje	31,2% (2021)	10% (2027)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		90.000	140.000	230.000
1.2.2. Mjera	Unapređenje podrške žrtvama nasilja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj poziva na SOS telefon 1265	501	1.500
		% usluga besplatne pravne pomoći u vezi sa nasiljem u porodici	Nema podataka o početnom stanju	5% (2027)
		% žrtava nasilja korisnica programa ekonomskog osnaživanja	Nema podataka o početnom stanju	2% (2027)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		260.000	450.000	710.000
1.2.3. Mjera	Unapređenje rada sa počiniocima nasilja u porodici	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% recidiva počilaca nasilja u porodici	2022. bit će kroz istraživanje	10% (2027)
		% certificiranih provodioca psihosocijalnog tretmana	64% (2021)	100% (2027)
		% izrečenih zaštitnih mjera obavezan psihosocijalni tretmanom	12% (2019) 10,45 (2020)	40% (2027)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)

		350.000	150.000	500.000
1.3. Prioritet	Unaprijediti istražne i pravosudne radnje u slučajevima nasilja u porodici	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% izvještaja o počinjenom krivičnom djelu u odnosu na broj prijava	51% (2019)	90% (2027)
		% zahtjeva za izricanjem zaštitnih mjera u odnosu na broj prijava	26% (2019)	100% (2027)
		% izrečenih sankcija u odnosu na broj podnesenih izvještaja o počinjenom krivičnom djelu	75% (2019) 33% (2020)	90% (2027)
		% izrečenih uvjetnih presuda	72% (2019) 75% (2020)	30% (2027)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		2.400.000	1.740.000	4.140.000
1.3.1. Mjera	Poboljšati uvjete za žrtave nasilja, djecu žrtava i svjedoke tokom istražnih i pravosudnih radnji	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% slučajeva u kojima su djeca prepoznata kao žrtve štice zaštitnom mjerom	11,43% (2018)	80% (2027)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		850.000	1.000.000	1.850.000
1.3.2. Mjera	Poboljšati efikasnost rada službenih lica u slučajevima nasilja u porodici	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% slučajeva nasilja koje žrtve ne prijavljuju	70,3% (2018)	10% (2027)
		% educiranih sudija i tužilaca koji rade na poslovima nasilja u porodici	Nema podataka	90% (2027)
		% educiranih policijskih službenika koji rade na poslovima nasilja u porodici	Nema podataka	90% (2027)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.550.000	740.000	2.290.000

XI. Sažeti pregled mjera

Veza sa strateškim ciljem	1. Smanjiti nasilje u porodici		
Prioritet	1.1. Poboljšati sistemsku prevenciju nasilja u porodici		
Naziv mjere	1.1.1. Promocija tolerancije, nenasilja i rodne ravnopravnost u porodici i društvu		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Povećati svijest građana, kao i profesionalaca o nasilu u porodici, njegovim uzrocima, posljedicama i faktorima rizika.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% žena žrtava nasilja u porodici	79,11% (2020)	60% (2027)
	% objava u kojima je nasilje u porodici obrađeno kao društveni problem, a ne senzacionalistički	14% (2018)	70% (2027)
	% medijskih objava u kojima je otkriven identitet žrtve	36% (2018)	5% (2027)
	% profesionalaca koji su završili stručne obuke za postupanje u slučajevima nasilja u porodici	FMZ 35% (2019) FMUP, FMRSP i CEST nema podataka o početnom stanju	70% (2027)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	-		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 750.000 Izvor: Budžet i donatorska sredstva		
Period implementacije mjere	2024-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine		
Nosioci mjere	Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine, Federalni zavod za programiranje razvoja, Federalno ministarstvo pravde, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Federalno ministarstvo zdravstva, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke i Federalno ministarstvo kulture i sporta		
Ciljne grupe	Građani/ke i uposlenici/ce u nadležnim institucijama		

Veza sa strateškim ciljem	1. Smanjiti nasilje u porodici		
Prioritet	1.1. Poboljšati sistemsku prevenciju nasilja u porodici		
Naziv mjere	1.1.2. Razvijati mehanizme ranog prepoznavanja nasilja i otklanjanja faktora rizika za nasilje u porodici		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Razviti sistem rane detekcije nasilja i eliminacije faktora rizika kako bi se pravovremeno djelovalo, te kako do nasilnog ponašanja, a posebno dugogodišnjeg nasilja u porodici, uopće ne bi ni dolazilo		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% žena žrtava nasilja korisnica programa ekonomskog osnaživanja žena	nema podataka o početnom stanju	10% (2020)
	% poslodavaca koji su spremni na zapošljavanje žrtava nasilja	18% (2018)	50% (2020)
	% djece koja su u predmetima nasilja u porodici prepoznata kao žrtve nasilja	4,6% (2020)	20% (2020)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	-		

Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 457.000 Izvor: Budžet i donatorska sredstva
Period implementacije mjere	2024-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Federalno ministarstvo zdravstva, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke
Nosioci mjere	Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Federalno ministarstvo zdravstva, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke i Federalno ministarstvo kulture i sporta
Ciljne grupe	Građani/ke i uposlenici/ce u nadležnim institucijama

Veza sa strateškim ciljem	1. Smanjiti nasilje u porodici		
Prioritet	1.1. Poboljšati sistemsku prevenciju nasilja u porodici		
Naziv mjere	1.1.3. Unaprijediti proces praćenja primjene propisa i usklađivanja sa stvarnim potrebama		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Unaprijediti proces praćenja primjene propisa i usklađivanja sa stvarnim potrebama		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj izvještaja o provedbi Zakona o zaštiti od nasilja u porodici prema Parlamentu Federacije BiH	0	1 godišnje
	% izmijenjenih propisa za koje su date preporuke	Nema podataka	100%
	Broj godišnjih izvještaja/informacija koordinacionih tijela prema vladama	6 (2020)	11 godišnje
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	-		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 320.000 Izvor: Budžet i donatorska sredstva		
Period implementacije mjere	2024-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine		
Nosioci mjere	Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine, Federalni zavod za programiranje razvoja, Federalno ministarstvo pravde, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Federalno ministarstvo zdravstva, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke i Federalno ministarstvo kulture i sporta		
Ciljne grupe	Nadležne institucije		

Veza sa strateškim ciljem	1. Smanjiti nasilje u porodici		
Prioritet	1.2. Unaprijediti sistem sveobuhvatne i efikasne zaštite žrtava nasilja u porodici		
Naziv mjere	1.2.1. Unapređenje zaštite žrtava nasilja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Unaprijediti zaštitu žrtava nasilja kroz osiguranje prava i potreba žrtava nasilja, a posebno u obzir uzeti najbolji interes djece, te osigurati psihosocijalnu podršku prilagođenu životnoj dobi.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% djece koja su prepoznata kao osobe koje se štite zaštitnim mjerama	5% (2019) 6%(2020)	20% (2027)
	% osoba koje su smještene u sigurne kuće u odnosu na broj prijava	10% (2019)	5% (2027)
	% službenika koji smatraju da posao utječe negativno na njihovo zdravlje	31,2% (2021)	10% (2027)

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	-		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 90.000 Izvor: Budžet i donatorska sredstva		
Period implementacije mjere	2024-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Federalno ministarstvo zdravstva, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Federalno ministarstvo pravde		
Ciljne grupe	Građani/ke i uposlenici/ce u nadležnim institucijama i organizacijama		

Veza sa strateškim ciljem	1. Smanjiti nasilje u porodici		
Prioritet	1.2. Unaprijediti sistem sveobuhvatne i efikasne zaštite žrtava nasilja u porodici		
Naziv mjere	1.2.2. Unapređenje podrške žrtvama nasilja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Unaprijediti mehanizme podrške žrtvama nasilja kroz besplatnu pravnu pomoć, ekonomsko osnaživanje, smještaj u sigurne kuće, mehanizme informisanja i sl.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj poziva na SOS telefon 1265	501	1.500
	% usluga besplatne pravne pomoći u vezi sa nasiljem u porodici	Nema podataka o početnom stanju	5% (2027)
	% žrtava nasilja korisnica programa ekonomskog osnaživanja	Nema podataka o početnom stanju	2% (2027)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	-		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 260.000 Izvor: Budžet i donatorska sredstva		
Period implementacije mjere	2024-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine		
Nosioci mjere	Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine, Federalni zavod za programiranje razvoja, Federalno ministarstvo pravde, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Federalno ministarstvo zdravstva, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke i Federalno ministarstvo kulture i sporta		
Ciljne grupe	Građani/ke i uposlenici/ce u nadležnim institucijama i organizacijama		

Veza sa strateškim ciljem	1. Smanjiti nasilje u porodici		
Prioritet	1.2. Unaprijediti sistem sveobuhvatne i efikasne zaštite žrtava nasilja u porodici		
Naziv mjere	1.2.3. Unapređenje rada sa počiniocima nasilja u porodici		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Unaprijediti programe rada sa počiniocima nasilja, kao i specijalizirane edukacije stručnjaka za provođenje psihosocijalnog tretmana počinioca nasilja.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% recidiva počinitelaca nasilja u porodici	2022. bit će kroz istraživanje	10% (2027)
	% certificiranih provodioca psihosocijalnog tretmana	64% (2021)	100% (2027)
	% izrečenih zaštitnih mjera obavezan psihosocijalni tretmanom	12% (2019) 10,45 (2020)	40% (2027)

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	-		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 350.000 Izvor: Budžet i donatorska sredstva		
Period implementacije mjere	2024-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike i Federalno ministarstvo zdravstva		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Federalno ministarstvo zdravstva		
Ciljne grupe	Počinioci nasilja u porodici, osobe u faktoru rizika i profesionalci koji rade sa počiniocima nasilja		

Veza sa strateškim ciljem	1. Smanjiti nasilje u porodici		
Prioritet	1.3. Unaprijediti istražne i pravosudne radnje u slučajevima nasilja u porodici		
Naziv mjere	1.3.1. Poboljšati uvjete za žrtve nasilja, djecu žrtava i svjedoke tokom istražnih i pravosudnih radnji		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Unaprijediti provođenje istražnih i pravosudnih radnji kroz primjenu standarda kojim će se pružiti adekvatna pomoć žrtvama, te osigurati pristup informacijama o pravima žrtava i odgovarajućim službama podrške koje će im pomoći da njihova prava i interesi budu predstavljeni.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% slučajeva u kojima su djeca prepoznata kao žrtve štice zaštitnom mjerom	11,43% (2018)	80% (2027)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	-		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 850.000 Izvor: Budžet i donatorska sredstva		
Period implementacije mjere	2024-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo pravde, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo pravde, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova		
Ciljne grupe	Građani/ke i uposlenici/ce u nadležnim institucijama i organizacijama		

Veza sa strateškim ciljem	1. Smanjiti nasilje u porodici		
Prioritet	1.3. Unaprijediti istražne i pravosudne radnje u slučajevima nasilja u porodici		
Naziv mjere	1.3.2. Poboljšati efikasnost rada službenih lica u slučajevima nasilja u porodici		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Unaprijediti rad ovlaštenih službenih lica koja rade na poslovima postupanja u slučajevima nasilja u porodici, kao i nosilaca pravosudnih funkcija		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% slučajeva nasilja koje žrtve ne prijavljuju	70,3% (2018)	10% (2027)
	% educiranih sudija i tužilaca koji rade na poslovima nasilja u porodici	Nema podataka	90% (2027)
	% educiranih policijskih službenika koji rade na poslovima nasilja u porodici	Nema podataka	90% (2027)

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	-
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 1.550.000 Izvor: Budžet i donatorska sredstva
Period implementacije mjere	2024-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo pravde, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo pravde, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova
Ciljne grupe	Građani/ke i uposlenici/ce u nadležnim institucijama i organizacijama